

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Eneli Illupmägi
KS050

VANGISTUSE KOLM FAASI

Lõputöö

Juhendaja:
Reino Roosi
ISCED

Tallinn 2008

SISUKORD

SISUKORD	2
ANNOTATSIOON	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. Ülevaade ja teooria.....	7
1.1 Vangistus kui vabadusekaotuslik karistus.....	7
1.2 Vanglasüsteemi suunad	8
1.3 Vangistuse olemus.....	10
1.4 Vangistuse täideviimise eesmärk	12
1.4.1 Suunamine õiguskuulekale käitumisele	12
1.4.2 Õiguskorra kaitsmine	13
1.5 Vangistuse faasid.....	15
1.5.1 Vastuvõtufaas	15
1.5.1.1. Individuaalne täitmiskava, kui karistuse täideviimise programm.....	17
1.5.1.2 Kinnipeetava isiklik toimik	18
1.5.2. Põhifaas	20
1.5.2.1. Vanglaväline suhtlemine	20
1.5.2.2. Lühi ja pikaajalised kokkusaamised.....	21
1.5.2.3. Kirjavahetus ja telefonikõned.....	22
1.5.2.4. Lühiajaline väljasõit	23
1.5.2.5. Kinnipeetavate hõivatus	23
1.5.3. Vabastamisfaas	25
1.5.3.1. Ennetähtaegne vabanemine	25
1.5.3.2. Ennetähtaegne vabanemine seoses elektroonilise valvega.....	26
1.5.3.3. Vabanemine seoses karistuse ärakandmisega	27
2. Uuring ja analüüs	29
2.1. Metoodika.....	29
2.2. Tulemused ja analüüs	31
2.2.1. Vanus.....	31
2.2.2. Haridustase	31
2.2.3. Retsidiivsus	32
2.2.4. Kuriteo liik	33
2.2.5. Karistusaja pikkus	34

2.2.6. Karistuse proportsionaalsus.....	35
2.2.7. Õigushüve piirang	35
2.2.8. Kinnipeetava hinnang vangistuse eesmärkidele.....	36
2.2.9. Kinnipeetava hinnang vangistuse paranduslikkusele	36
2.2.10. Kinnipeetava suhtumise muutumine kuritegudesse tänu vangistusele.....	36
2.2.11. Kinnipeetava teadlikus individuaalse täitmiskava suhtes	37
2.2.12. Kinnipeetava suhtumine hõivatusse kasuliku tegevusega.....	37
2.2.13. Kinnipeetava hõivatus kasuliku tegevusega.....	37
2.2.14. Osalemine sotsiaalprogrammides	37
2.2.15. Kinnipeetava arvamus ja suhtumine vangistusse	38
2.2.16. Kinnipeetava hõivatus vangistuse ajal	44
2.2.17. Kinnipeetavate osalemine sotsiaalprogrammides	46
3. Järeldused ja ettepanekud	48
Kokkuvõte	49
Resümee	50
Viidatud allikate loetelu	51
Lisa 1 Uuringu ankeet	52

ANNOTATSIOON

Kolledž: JUSTIITSKOLLEDŽ	Kuu ja aasta: MAI, 2008
Töö pealkiri: VANGISTUSE KOLM FAASI	
Töö autor: Eneli Illupmägi	allkiri:
<p>LÕPUTÖÖ ON 51 LEHEKÜLGE PIKK, NING SISALDAB ÜHTE LISA, VANGISTUSE AJALUGU JA INGLISKEELSET KOKKUVÕTET. TÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES, KASUTATUD ON 20 ERINEVAT ALLIKAT NEIST ÜHT VÕÕRKEELSET. MÄRKSÕNADEKS ON VANGISTUSE KOLM FAASI, KINNIFEETAVA ARVAMUS VANGISTUSEST, ERINEVATE FAASIDES RAKENDATAVAD ÕIGUSNORMID, KINNIFEETAVATE ARVAMUS VASTAVALT VANUSELE, RETSIDIIVSUSELE, HARIDUSTASEMELE JA KARISTUSAJA PIKKUSELE NING INDIVIDUAALNE TÄIMISKAVA.</p> <p>UURIMISOBJEKTIKS ON EESTIKEELT KÕNELEVAD MEESOOOST KINNIFEETAVAD, KES KANDSID KARISTUST 2008. AASTA MÄRTSIS TALLINNA VANGLA VANGISTUSOSAKONNA SEKTSIOONIDES. UURINGU ÜLESANDEKS ON VÄLJA SELGITADA KINNIFEETAVATE SUHTUMIST VANGISTUSE ERINEVATESSE FAASIDESSE. LÕPUTÖÖS ON KASUTATUD DEDUKTIIVSET ANALÜÜTILIST JA STATISTILIST MEETODIT.</p> <p>UURINGU TULEMUSENA ILMNES, ET KINNIFEETAVAD EI OLE PIISAVALT KAASATUD OMA VANGISTUSE PLANEERIMISSE, ET SAAVUTADA PAREM TULEMUS RETSIDIIVSUSRISKI VÄHENEMISEKS.</p> <p>UURING ON AKTUAALNE, KUNA AITAB MÕISTA, MILLISED PUUDUJÄÄGID ON HETKEL ERINEVATE VANGISTUSFAASIDE TÖÖS, ET PARANDADA TULEVIKUS OMA TEGEVUST NING SEELÄBI VANGISTUSE EESMÄRKIDE ELLUVIIMIST.</p>	
Võtmesõnad : Vangistuse faasid, kinnifeetava hinnang	
Keywords : means of punishment, the impact of punishment.	
Kaitsmisele lubatud: (kaitsmisele lubab kolledži direktor)	
Juhendaja allkiri: (juhendaja kinnitab oma allkirjaga, et töö vastab nõuetele)	

SISSEJUHATUS

Vangistus on kõige raskem karistus, mida nüüdisaegsete arusaamade kohaselt kuriteo toime pannud isikule võib määrata. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 20 ütleb, et igäihel on õigus vabadusele ja isikupuutumatusel. Vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Karistusseadustiku § 45 lg 2 kohaselt võib isikut karistada vangistusega vaid siis, kui muud meetmed peale ühiskonnast täieliku isoleerimise ei võimalda kindlustada õiguskorda ega tagada üldsuse julgeolekut. Seadus ei määra üheselt, millisel juhul tuleb isikut vangistusega karistada ja millisel juhul võib kasutada rahalist karistust või jätta vangistuse tingimisi täitmisele pööramata – selles osas jätab seadus kohtunikule ruumi kaalutlemiseks. Kohtunik peab hindama nii seda, milline tegu väärrib vangistusega karistamist, kui ka hindama süüdimõistetut iseloomustavad asjaolusid, otsustamaks kas pöörata karistus täitmisele või mitte. Kui see, milliste tegude eest näeb kehtiv õiguskord ette vangistusega karistamist, on eelkõige objektiivse õiguse ja õiguspoliitiliste otsustuste tulemus, siis karistuse täitmisele pööramise otsustamist mõjutavad asjaolud iseloomusavad eelkõige inimest ennast. Teades kinnipeetavate suhtumist ja teadmisi vangistuse kolme põhifaasi kohta ning nende toimimist, saame paremini koordineerida oma tööd vangistuse eesmärkide paremaks saavutamiseks.

Autor lähtub oma lõputöös kursusetöö ankeetküsitluse analüüsi tulemustest. Uuringu läbiviimisel on autor kasutanud ankeetküsitlusest saadud andmeid. Kõik andmed on kogutud viisil, mis ei võimalda andmeid tagasi viia konkreetse isikuni (kodeeritult), kuid võimaldasid teha statistilist analüüsi (vt lähemalt 3.1. Metoodika). Autor leiab, et kuuekümne ühe küsitlusankeedi andmed on piisavad, et teha järeldusi, kuid ulatuslikumate üldistuste tegemiseks oleks vaja koguda andmeid suuremalt grupilt kinnipeetavatel.

Praktikast ja ka kirjandusest nähtub, et vangistus reeglina ei suuna isikut õiguskuulekale käitumisele. Lõputöö üheks eesmärgiks on koguda kokku kinnipeetavate isiklik hinnang vangistusele, kui vabaduskaotuslikule karistusele, ning selle mõjule.

Lõputöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade karistamise kohaldamise õiguslikust arengust. Samuti kirjeldatakse vanglasüsteemi ajalugu ja suundumusi. Kirjeldatakse vangistuse eesmärke ning nende aluseid.

Teises peatükis annab autor ülevaate lõputöö raames läbiviidud uuringu metoodikast ja tulemustest ning analüüsib tulemusi. Eraldi käsitletakse hariduse, vanuse, kuriteo liigi ja karistusaja mõju vangistuse täitmisele pööramisel ning kinnipeetavate teadlikkusele. Ühtlasi analüüsib autor kasuliku tegevusega hõivatud kinnipeetavate suhtumist vangistusse võrreldes mittehõivatud kinnipeetavatega.

Kolmandas peatükis on võetud kokku uuringu põhjal tehtud järeldused ning antakse omapoolsed ettepanekud ja soovitused.

Lõputöös on kasutatud deduktiivset analüütilist ja statistilist meetodit. Lõputöö normatiivne seis on 15. aprill 2008. a. Lõputöö peamiseks allikateks on olnud õigusaktid ja erinevate autorite teosed vangistuse täideviimisest. Autor tänab lõputöö juhendajat Reino Roosit abi ja mõistva suhtumise eest.

1. Ülevaade ja teooria

1.1 Vangistus kui vabadusekaotuslik karistus

Seoses võimude vahetumisega Eestis läbi ajaloo, on siin pidevalt muutunud ka vangistuse eesmärgid ja korrad. Selles peatükis annan võrdluspildi möödunu ja tänapäeva vahel.

Bolshevike võimuletulekul loodi Eestimaa kubermanguvalitsuse juurde Vangimajade Valitsus. Eesti Ajutine Valitsus tegi vanglasüsteemi väljakujundamise ülesandeks Kohtuministeriumile, kus tuli moodustada Vangimajade Peavalitsus. Kuni 1940. aastani tegutses see valitsus Kohtuministeriumi valitsemisalas, alates 13.augustist 1940 aga Siseministeriumi süsteemis. (Ginter jt 2004:10-15)

26. märtsil 1929 võttis Riigikogu vastu kriminaalseadustiku. Vabadusekaotuslikud ehk „kinnipidamise-karistused” olid järgmised: sunnitöö 4-15 aastani), vangimaja 2 nädalast- 6 aastani) ja arest (1 päevast-6 kuuni). Sunnitööd kanti sunnitöömajas ning kinnipeetav „pannakse tegema sunduslikke raskeid töid” niihästi sunnitöömajas kui ka väljaspool. Kinnipidamiskaristuste täitmise kord oli reguleeritud 12. veebruaril 1931. a vastuvõetud vangistuseseadustikus, mis jõustus, nagu ka kriminaalseadustik, 1935. a.

Pärast Eesti annekteerimist lülitati Eesti NSV kinnipidamiskohad Nõukogude Liidu vangistusasutuste süsteemi. 1961.a kriminaalkoodeksist tulenev kinnipidamiskohtade süsteem loodi ka Eestis, kusjuures näiteks Eestis loodi üksnes üldrežiimiga kolooniaid, tugevdatud ja range režiimiga kolooniad Murmanski oblastis Põhja-Venes, türmikaristust kanti Vilniuses jne. Nõukogude karistusteooria luges süüdimõistetute parandamist ja ümberkasvatamist karistuse üheks põhiliseks eesmärgiks ning vabadusekaotust kandva isiku parandamise ja ümberkasvatamise põhivahendiks oli töö. (Ginter jt 2004:10-15)

Vastavalt nõukogude karistusdoktriinile jagati kriminaalkaristused kahte liiki- parandusliktõised ja muud karistused. Parandusliktõisteks karistusteks loeti vabadusekaotust,

vabadusekaotuseta paranduslikku tööd, asumiseleasaatmist ja väljasaatmist. (Ginter jt 2004:10-15)

Üleminekuperioodil, teel riiklikule taasiseseisvumisele, tuli lahendada ka kinnipidamiskohtade süsteemi reformimise küsimused. Vangide arv Eestis oli 1980. aastate keskpaiku umbes 10 000, kusjuures kogu vanglasüsteem funktsioneeris kui plaanimajanduslikult juhitud tootmissüsteem. Neil aastatel andsid kolooniad Eestis igal aastal toodangut enam kui 60 miljoni rubla eest. Majanduslikest kaalutlustest lähtudes säilitati ka kolooniate süsteem ega püütudki seda asendada kambersüsteemi vanglatega. Veel enne riiklikku sõltumatuse taastamist oli Eestis võetud suund kogu õigussüsteemi ümberkorraldamisele. Senise sundtööle orienteeritud ja nõukogude karistusõigusest pärit karistuse süsteemi asemele tuli luua õigusriikliku karistusõiguse põhimõtetele vastav karistuste ja vanglate süsteem. Paraku ilmnesid negatiivsed arengudentensid. Kolooniates oli olukord pingestunud ja toimusid korratused. Eesti kinnipeetavad nägid selles vanglajuhtkondade nõrkust ja nad hakkasid massiliselt režiimi rikkuma ja kuritegusid sooritama. (Ginter jt 2004:10-15)

20. augustil 1991 kuulutas Eesti end iseseisvaks, millega kaasnes suurem vajadus võtta vastu uued seadused. 28. juunil 1992 võeti vastu rahvahääletusel uus põhiseadus. 7. mail 1992 võeti vastu uuendatud kriminaalkodeks, mis tõi kaasa olulise muudatuse sanktsioonisüsteemis. 21. juunil 1993 võetigi vastu uus seadus- täitevmenetluse seadustik, mille üks põhieesmärke oli määratleda senisest oluliselt erinevalt vabaduskaotusliku kandmise eesmärk- süüdimõistetul ei tohi katkeda positiivsed suhted ühiskonnaga ning tal peab tekkima motivatsioon käitumise parandamiseks. Seadustik pehmendas oluliselt vangistuse tingimusi varemkehtinutega võrreldes. (Ginter jt 2004:10-15)

1.2 Vanglasüsteemi suunad

1993. aastal alustas Kinnipidamiskohtade Amet kriminaaltäitevsüsteemi arengukontseptsiooni väljatöötamist kuni aastani 2000, mille põhimõtted on tulevase vanglasüsteemi loomise alused. 7. märtsil 1996 kinnitas Vabariigi Valitsuse juures tegutsev Riiklik

Kriminaalpreventsioon Nõukogude kuritegevuse vastase võitluse riikliku programmi ühe osana, mille põhisuunad on järgmised:

1. üleminek kolooniasüsteemilt vangla-ehk kambersüsteemile;
2. üleminek tsentraliseeritud kinnipidamiskohtadelt piirkondlikele vanglatele ning ühes vanglaasutuses viibivate isikute arvu vähendamine;
3. vangidele inimväärsete olme-ja töötingimuste ning õppimisvõimaluste loomine;
4. prisonisatsiooni taseme vähendamine tingimisi vabadusekaotuse ja tingimisi enne tähtaega vabastamise ulatuslikuma kohaldamise ja eeluurimisvangistuse osatähtsuse vähendamise teel;
5. kinnipeetavate ühiskonda integreerimise programmide väljatöötamine ning probatsiooni- ja rehabilitatsioonisüsteemi rajamine;
6. kvalifitseeritud vanglatöötajate koolitamine ning neile heade tööolude loomine ja sotsiaalsete garantiide andmine. (Ginter jt 2004:14)

Euroopa Liidu kõige kõrgemad näitajad vangistatute suhtes on Balti riikides, Eestis, Lätis ja Leedus vastavalt 240, 292 ja 333 kinnipeetavat 100 000 elaniku kohta. (World Prison Population List 2007) See on selgelt enam, kui arenenud euroopa riikides. Näiteks Saksamaal on sama suhtarv 95, Itaalias 104, Rootsis 82 ja Taanis 77. (Walmsley, Roy 2006) Üheks eesmärgiks on minna üle kambersüsteemiga vanglatele, millega piiratakse vangide omavahelist suhtlust, et hoida ära kuritegelike teadmiste levimist ja tutvuste hankimist ning suunata kinnipeetavat enam õiguskaualekäitumisele. Sama eesmärgi teenistuses on ka piirkondlikkuse põhimõte – kinnipeetav kannab karistust oma elukohale võimalikult lähedal, et ka vangistuse ajal säiliks tema positiivsed sotsiaalsed sidemed ja suhtlus perekonnaga. Kambertüüpi vangla tagab kinnipeetavatele suurema turvalisuse ja võimaldab edukamalt rakendada sotsiaalprogramme, mis laagertüüpi vanglates on sealse subkultuuri tõttu märksa keerulisem. Riik on veendunud, et valitud suund on õige ja jätkab kambertüüpi regionaalvanglate rajamist. Vastselt on valminud Viru Vangla, mis teenindab sealse piirkonna süüdimõistetuid ning vahistatud, samuti on sinna juurde rajatud kohalik politsei arestimaja. (Vangide ümberkasvatamisel uus suund, Eesti Päevaleht 2003, 15 detsember)

Eestis on praegu viis tegutsevat vanglat: Tallinna, Tartu, Murru, ja Harku ja Viru vangla. Kambersüsteemile üleminekut alustati Tartu Vangla rajamisega. Praeguse kinnipidamispoliitika kohaselt jääks 2011. aastaks, pärast Tallinna Vangla uute hoonete valmimist, Eestisse neli vanglat: Tallinna, Tartu ja Viru Vangla piirkondlike kuni 1000-

kohaliste kambervanglatena ning Murru Vangla, kuhu jääksid karistust kandma kinnipeetavad, kel ei ole probleeme allumisega karistuse täideviimise protsessile. (Justiitsministeerium 2008).

1.3 Vangistuse olemus

Vangistus on üks karmimaid karistusliike ning selle olemusse kuulub olulise õigushüve, nimelt vabaduse kahjustamine. Vastavalt Franz von Listzi Marburgi programmile tuleb parandamisvõimelisi ja parandamist vajavaid süüdimõistetuid kasvatada, parandamist mittevajavaid juhusekurjategijaid hirmutada ning kindlustada ühiskonda parandamatuid harjumuskurjategijad pikka aega vanglas hoides. (Ginter jt 2004:19)

Vabadusekaotus ei võta küll isikult tänapäeval enam kogu vabadust, vaid säilitab talle siiski teatud liikumisvõimalused nii vanglasiseselt, kui ka erandina väljaspool vanglat. Siin tuleb aga omakorda arvestada kahe aspektiga.

Esiteks takistab vabadusekaotus karistatavat jätkamast oma senist eluviisi. Ta väljutatakse oma senisest sotsiaalsest keskkonnast, mistõttu ta kaotab mitte ainult negatiivsed vaid ka positiivsed kontaktid. Optimaalsel juhul on positiivsete kontaktide ja kogu senise elulaadi positiivsete külgede kahjustamine minimaalne, kuna aga loobumine tabab negatiivset külge karistatava eluviisis. (Ginter jt 2004:16)

Teiseks seisneb vabadusekaotus kinnises asutuses viibimises, mis omakorda seob karistatava sellise eluviisiga, mis erineb oluliselt tema senisest eluviisist- kinnipeetavaga tehakse sotsiaaltööd, ta peab töötama, kuid mitte senisel erialal, tal on võimalus täiendada oma haridust jne. Mõlemal aspektil on positiivsete mõjude kõrval ka negatiivsed. Ka kõige optimistlikumate variantide korral ei ole kunagi välistatud vabadusekaotuse negatiivsete külgede ilmumine. Siit tulenevalt ongi vabadusekaotuse kohaldamisel peetud silmas põhimõtet *ultima ratio*- seda kohaldatakse ainult äärmisel juhul. Kuid *ultima ratio* põhimõtte rakendamine ei ole vabadusekaotuse negatiivsete mõjude minimeerimiseks piisav. Seetõttu on välja kujunenud ka radikaalsem variant- vabaduskaotuse alternatiivid:

1. Vangistuse kandmine ositi (nädalalõpuvangistus Karistusseadustik § 66)
2. Üldkasulik töö (Karistusseadustik § 69)
3. Tingimisi vangistus (Karistusseadustik §§ 73, 44)

Vanglakaristuse mõistmine kujutab endast seisundi- ehk staatuseotsust- kohtunik mõistab kohtualusele karistuse, mis muudab tema senist staatust. Vabast inimesest saab vang.

(Ginter jt 2004:19)

1.4 Vangistuse täideviimise eesmärk

Vangistuse täideviimist Eestis reguleerib vangistuseseadus, mis jõustus 01.12.2000.a ning mis sätestab vangistuse, aresti ja eelvangistuse täideviimise korra ning korralduse, samuti vanglateenistuse mõiste ja tingimused. Selle seaduse loomisel lähtuti seni kehtinud õigusaktidest, eeskjuju võeti aga veel ka saksa ja prantsuse õigusest. Vangistuseseaduse § 6 kohaselt on vangla peaeesmärk kinnipeetava suunamine õiguskaualekäitumisele (eripreventiivne) ja tagada õiguskorra kaitse (üldpreventiivne). Kui eripreventiivse eesmärgi kohaselt tuleb mõjutada konkreetset isik, suunates teda õiguskaualekäitumisele, siis üldpreventsioonis sisaldub nii positiivne kui ka negatiivne preventiivne eesmärk. Negatiivse üldpreventsiooni kohaselt on karistuse eesmärk hirmutada teisi, näitamaks, et teatud tegude eest näeb riik ette karistused. Positiivse üldpreventsiooni kohaselt peavad inimesed tundma rõõmu selle üle, kui riik juhib elu läbi seaduste ning kui kedagi karistatakse, siis see näitab, et toimivad nii seadused kui ka õiguskord. (Roosi. R. Eesti vanglasüsteem Euroopa Nõukogu mõjusfääris, 2004).

1.4.1 Suunamine õiguskaualekäitumisele

Õiguskaualekäitumise all mõeldakse mitte kinnipeetava parandamist ja ümberkasvatamist karistuse kandmise ajal, vaid üksnes tema suunamist sellisele eluviisile peale vabanemist, kus ta peaks suutma käituda nii, et ei pane enam toime kuritegusid. Sellise sõnastusega tahab Eesti vangistuseseadus rõhutada, et riigi ülesanne ei ole kasvatada uut inimest, vaid peab piirduma üksnes isiku suunamisega õiguskaualekäitumisele. Selline eetilise ja õigusliku külje lahushoidmine on õigusriiklikult oluline, sest piirab riigi sekkumist isiksusse. Näiteks Saksamaa kriminaaltäitevseaduse järgi on karistuse täideviimise eesmärk muuta kinnipeetav võimeliseks tulevikus sotsiaalselt vastutavana elama ilma kuritegusid toime panemata. Selline formuleering on pälvinud siiski kriitikat, et ei lahuta legaliteeti ja moraliteeti ning võimaldab ülemäärast riiklikku sekkumist isiksusse. Sotsiaalse vastutusvõime all mõeldakse sotsiaalset kompetentsi. Seega peab karistuse täideviimine looma eeldused, et vabanenud isik oleks võimeline lahendama probleeme ja konflikte ilma kuritegusid toime panemata. Siit tulenevalt väidetakse, et nõue legaliteeti ja moraliteeti lahutada ei ole põhjendatud- isik ei saa ühelt poolt

käituda õiguskuulekalt, st mitte toime panna kuritegusid, ja mitte olla samal ajal sotsiaalselt kompetentne. (Ginter jt 2004:21-22)

Vangistusseadus määratleb täideviimiseesmärgi suhteliselt neutraalselt, nimelt peab täideviimine üksnes suunama isikut õiguskuulekale käitumisele. See väldib isiku muutumist täideviimisobjektiks ning ei sea ka vanglale ülemääraseid ülesandeid. Kui õigusriiklik lähenemine ütleb, et inimest ei tohi käsitada karistusobjektina ja hakata teda ümber kasvatama, siis sotsiaaliiklik vaatepunkt välistab ka selle, et teatud kinnipeetavad n-ö kantakse lihtsalt maha kui lootusetus juhtumid ning välistatakse üldse nende sotsialiseerimine. Karistuse täideviimine peab andma siiski igale inimesele võimaluse end vabas ühiskonna ilma õigusrikkumisteta teostada. Vangistuse eesmärk saab olla üksnes vabadusekaotusest tulenevaid kahjulike mõjusde vähendamine. Selline seisukoht jätab aga tähelepanuta, et süüdimõistetud resotsialiseerimise eesmärk ei välista kunagi tema enda osavõttu sellest protsessist ning et see eesmärk ei eelda kinnipeetava sundkorras kasvatamist. (Ginter jt 2004:21-22)

1.4.2 Õiguskorra kaitsmine

Teine täideviimise eesmärk on õiguskorra kaitsmine. Samas on mõneti vaieldav, kuidas seda eesmärki sisustada. Nii võib õiguskorra kaitsmine teostuda üldpreventiivselt, nimelt mõjub vangistuse täideviimine iseenesest teistele ühiskonnaliikmetele hirmutavalt, seega tulevasi kuritegusid ärahoidvalt ja õiguskorda kaitsvalt. Põhimõtteliselt ei ole välistatud selle täideviimiseesmärgi üldpreventiivne sisustamine mitte ainult negatiivse vaid ka positiivse üldpreventsiooni mõttes. Nagu karistuse mõistmine, nii kinnitab ka vangistuse kandmine normi kehtivust ning üldsuse usku õiguskorda. Õiguskorra kaitsmise eesmärki tuleb aga kindlasti sisustada ka eripreventiivselt. Vangistuse kandmise ajal on ühiskond kaitstud kinnipeetava poolt võimalike toimepaneivate kuritegude eest. Kui nimetatud kuritegude all mõelda ka võimalikke tulevasi kuritegusid pärast vanglast vabanemist, siis langevad selles osas kaks täideviimiseesmärki kokku. Kirjanduses arvatakse siiski, et sellisel juhul on tegemist esimese täideviimise eesmärgiga (suunata süüdimõistetut edaspidi elama ilma kuritegusid toime panemata) ning et õiguskorra kaitsmise eesmärk ehk nn kindlustusklausel kehtib vangistusaja kohta. Sellise täideviimise eesmärgi vajadus tuleneb asjaolust, et

vangistuses võib viibida isikuid, kes ei ole resotsialiseerimiseks võimelised või ei soovigi seda teha. Nende puhul langeb parandamiseesmärk ära ning täideviimisel ei jäägi muud üle, kui kaitsta nende kinnipidamise abil õiguskorda ja üldsust. Õiguskorra kaitsmist ei tohi aga sisustada liiga kitsalt, nähes selles ainult vangla sisemist turvalisust ning üldsuse kaitsmist seeläbi, et vanglast põgenemine peab olema välistatud. Siia alla kuulub üldsuse kaitsmine nende tingimuste abil, mis võimaldavad lubada viibida väljaspool vanglat või avavanglas ainult isikutel, kelle põgenemine on välistatud. Siiski tuleb tunnustada selle karistusliigi vähest mõjusust ja kõrget majanduslikku maksumust, aga samas on vangistus raskete kuritegude korral enamasti ainus kohaldatav karistusliik. Paljude süüdimõistetute puhul ei pruugi eripreventiivne eesmärk olla üldse saavutatav. Nendeks on süüdimõistetud, kellele mõistetud vangistusel puudub ka õiguskorda kaitsev eesmärk -nad ei kujuta endast reaalset ohtu üldsusele. See ei tähenda aga, et niisugusel juhul puudub vangistusel üldse eesmärk või seisneb see üksnes kättemaksus. Seaduses küll mainimata, kuid kirjanduses tunnustatuna tuleb välja veel üks vangistuse eesmärk, mis seisneb vangistuses kui ühiskondlikkus sümbolis. (Ginter jt 2004:21-23)

1.5 Vangistuse faasid

Vangistuse paremaks täideviimiseks on jagatud see kolme faasi: vastuvõtu-, põhi- ja vabastamisfaas. Need faasid on omavahel kõik üsna tihedalt seotud ja võib öelda, et eelnevas faasis tehtud tööst sõltub ka järgmises tehtav. Ei saa väita, et üks faas on teisest olulisem, kuna leian, et need kolm vangistuse etappi ühtekokku moodustavadki tervikliku vangistusprotsessi, mille eesmärgiks on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitse. Vastuvõtufaasi eesmärk on aidata kinnipeetaval integreeruda vanglaellu ja koostada resotsialiseerimisprogramm. Põhifaasis viiakse ellu täitmiskavas kavandatud meetmed. Vabastamisfaasi ülesanne on valmistada kinnipeetav ette eluks pärast vanglast vabanemist.

1.5.1 Vastuvõtufaas

Kinnipeetava paigutamine vanglasse toimub täitmisplaani alusel, milles arvestatakse kinnipeetava realselt kandmisele kuuluva karistusaja pikkust, isiku vanust, sugu, tervislikku seisundit ning iseloomuomadusi. Kinnipeetava paigutamise üldjuhud:

1. Tartu Vanglasse paigutatakse kinnipeetav, kelle elukoht on Hiiu, Jõgeva, Järva, Lääne, Põlva, Pärnu, Rapla, Saare, Tartu, Valga, Viljandi või Võru maakonnas ning kinnipeetavad, kellel on narkootiliste ainete tarvitamisest tingitud sõltuvushäired;
2. Tallinna Vanglasse paigutatakse kinnipeetav, kelle elukoht on Harju maakonnas;
3. Viru Vanglasse paigutatakse kinnipeetav, kelle elukoht on Ida-Viru või Lääne-Viru maakonnas ja narkokuritegusid toime pannud ning noored, välja arvatud naissoost noored kinnipeetavad;
4. Murru Vanglasse paigutatakse seksuaalkuritegusid või liiklusalaseid kuritegusid toime pannud või madala retsidiivsusrisi ja madala ohtlikkuse tasemega kinnipeetavad või üle 55 aasta vanused kinnipeetavad, kellel ei ole tervislikke vastunäidustusi, sealhulgas rasket liikumispuuet;
5. Harku Vanglasse paigutatakse naissoost kinnipeetavad;

6. menetlustoimingute või kohtuistungi toimumise ajaks või seoses teise piirkonna vanglasse paigutamiseга võib kinnipeetava ajutiselt paigutada Tallinna Vanglasse, Tartu Vanglasse või Viru Vanglasse. (RTL, 11.04.2008, 29, 424)

Vangistusseaduse § 13 kohaselt võetakse isik vanglasse vastu jõustunud kohtuotsuse või -määruse ära kirja ning isikut tõendavate dokumentide või nende puudumisel politsei koostatud isikusamasuse tuvastamise dokumentide alusel. Vastvõtufaasi ülesandeks on koostada resotsialiseerimisprogramm. Vanglasse saabudes, otsitakse läbi isiklikud asjad. Läbiotsimise viib läbi samast soost vanglaametnik. Ära võetakse asjad, mis :

- 1) ohustavad inimese julgeolekut;
- 2) sobivad eriti vara kahjustamiseks;
- 3) võivad ohustada vangla julgeolekut

Kinnipeetavalt ära võetud ja hoiule antud asjad paigutatakse isiklike asjade lattu, kus ta saab hoida ka vangla vahendusel soetatud esemeid. Kinnipeetava enda juures ja laos olevate asjade kaal ei või ületada 30 kilogrammi. Kinnipeetavate asjade kohta koostatakse ühtne nimekiri ning see nimekiri kantakse Riiklikusse kinnipeetavate, arestiaaluste ja vahistatute registrisse (kinnipeeturegistrisse).

Kinnipeetav paigutatakse vastuvõtukambrisse, kus tehakse kindlaks tema eluloolised andmed ja selgitatakse välja muud andmed, mis on vajalikud tema individuaalse täitmiskava koostamiseks, mis on sätestatud vangistusseaduse § 16. Samuti peab saabumisel kinnipeetav läbima tervisekontrolli, mille viib läbi vangla arst. Vanglasse karistust kandma saabunud isikust tehakse fotod, isik daktülokopeeritakse ja temalt võetakse DNA-proov, mille andmise keeldumisest võidakse kohaldada sundi. Vastavaid andmeid hoitakse kinnipeetava isiklikus toimikus.

Hiljemalt saabumisele järgmisel päeval tutvustatakse kinnipeetavale tema õigusi ja kohustusi ja tutvustatakse õigusakte. Vastvõtuosakonnas viibimise aeg ei tohi ületada kolme kuud. (RT I 2008, 17, 118)

1.5.1.1. Individuaalne täitmiskava, kui karistuse täideviimise programm

Süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel koostatakse 10 tööpäeva jooksul kinnipeetavale riskihindamine. Riskihindamise alusel saab otsustada, millisesse vanglasse või vangla osakonda kinnipeetav paigutatakse. Peale paigutusotsuse tegemist koostatakse talle 4 nädala jooksul individuaalne täitmiskava (ITK). Vangistuseseaduse §16 lõikest 5 tuleneb, et kinnipeetava vastuvõtul vanglasse, koostatakse talle individuaalne täitmiskava, kus nähakse ette:

1. kinnipeetava paigutamine vanglas;
2. kinnipeetava ümberpaigutamine avavanglasse või teise kinnisesse vanglasse;
3. kinnipeetava töövõimelisus ja kutseoskused;
4. kinnipeetavale üldhariduse või kutsekeskhariduse või tööalase koolituse andmise vajadus;
5. kinnipeetavale kohaldatavad soodustused;
6. kinnipeetava vabastamise ettevalmistamiseks vajalikud abinõud;
7. muud vangistuse täideviimise eesmärkide saavutamiseks vajalikud abinõud.

ITK koostatakse hindamisrühma poolt, mis koosneb sotsiaaltöötajast, psühholoogist, julgeoleku spetsialistist. Vajadusel ka tööhõive spetsialistist, hariduskorraldajast, kaplanist. Hindamisrühma juht on inspektor-kontaktisik, kes tutvub uue kinnipeetava riskihindamise ankeediga ja vestleb temaga. Seejärel määrab rühma koosoleku aja, mis lubaks osaleda kõigil rühma liikmetel. Arvestades hindajate soovitusi koostab ta ITK, mida tutvustab allkirja vastu kinnipeetavale. Kui kriminaalhooldaja on kinnipeetava kohta koostanud kohtueelse ettekande või kui kinnipeetav on olnud kriminaalhooldusala, tutvub inspektor-kontaktisik kriminaalhooldusametniku koostatud materjalidega. Ta teeb vajadusel andmete kontrollimiseks ja puuduvate andmete väljaselgitamiseks järelepärimisi või küsitleb kinnipeetava perekonnaliikmeid, sõpru, õpingu või-töökaaslast.

Kinnipeetava individuaalset täitmiskava arutatakse kinnipeetavaga ja seda muudetakse ja täiendatakse vastavalt kinnipeetava arengule. ITK kinnitab direktor ja see lisatakse kinnipeetava isiklikku toimikusse. Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja

rakendamise juhendi kehtestab justiitsminister. Hetkel veel reguleerib ITK koostamist. Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja rakendamise juhend, mis on vastu võetud justiitsministri 29. novembri 2000. a määrusega nr 53 ja viimane muudatus on jõustunud 26.02.2007. Täitmiskava eesmärgiks on planeerida tööd iga kinnipeetavaga individuaalselt: riskihindamine, mille tulemusena selgitatakse välja võimalused vähendada tema retsidiivsusrisi. Retsidiivsusrisi peaks vähendama sekkumisvahendid, mille all peetakse silmas hariduse pakkumise vajadust, töövõimelisust ja erinevaid sotsiaalprogramme, mille koosmõjul vabanedes kinnipeetav suunduks õiguskauale tee ning ei paneks toime rohkem kuritegusid. Lähtuvalt eelnevast pannakse paika ajakava nende abinõude ellurakendamiseks. Aasta möödudes koostatakse uus riskihindamine. Kui täitmiskava koostamisest on möödunud üks aasta, tuleb kolme tööpäeva jooksul märkida täitmiskavasse hinnang, kuidas kinnipeetav on oma talle määratud tegevusi täitnud näiteks õppinud, töötanud, osalenud sotsiaalõppeprogrammides. Uue ITK koostamine ei tohi võtta üle kuu aja. Täitmiskava kinnitamisega lõpeb vastuvõtufaas. (RTL 2000, 126, 2014).

1.5.1.2 Kinnipeetava isiklik toimik

Vangistuseseaduse § 17-st tuleneb, et vastuvõtul vanglasse avatakse kinnipeetavale isiklik toimik, kui seda pole tehtud eelvangistuse kandmise ajal.

Kinnipeetava isiklikku toimikusse kantakse kinnipidamise alust puudutavad dokumendid, kinnipeetavale kohaldatud distsiplinaarkaristused, nende kohaldamise aeg ja põhjus ning andmed tema käitumise, õppimise ja töötamise kohta, samuti muud vangla sisekorraeeskirjades sätestatud andmed ja dokumendid. Toimikut peetakse paberkandjal ja see koosneb kahest osast, kus esimeses ja teises osas olevad dokumendid nummerdatakse ja loetletakse toimikus eraldi lehel, kuhu märgitakse ka toimiku lehtede arv. Ümbrikus hoitavate dokumentide loetelu on isikliku toimiku tagumise kaane siseküljel. Isikliku toimiku kaane esiküljele märgitakse kinnipeetava ees- ja perekonnanimi ja isikukood, toimiku alustamise ja lõpetamise aeg ning kinnipeetava kood. Toimikut hoitakse seifis või metallkapis.

Kinnipeetavale tema isikliku toimiku tutvustamise kord, samuti kinnipeetava isikliku toimiku säilitamise tähtajad ja kord sätestatakse vangla sisekorraeeskirjades. Kinnipeetava ümberpaigutamisel teise vanglasse saadetakse sinna ka tema isiklik toimik.

Toimiku esimeses osas on järgnevad dokumendid:

1. Jõustunud kohtuotsus;
2. teatis jõustunud kohtuotsuse kohta;
3. kinnipidamise akt;
4. vahi alla võtmise määruse koopia;
5. politsei dokument isikusamasuse tuvastamise kohta;
6. kinnipeetava ankeet
7. daktüloskoopiline kaart, signaaleetilised fotod ja koopia DNA proovi võtmise vormist;
8. kinnipeetava allkiri selle kohta, et talle on tutvustatud sisekorraeeskirju;
9. dokumendid vanglas oleku ajal saadud töövõime kaotamise kohta;
10. kinnipeetavaga toimunud õnnetuse akt;
11. matmise või sugulastele laiba üleandmise akt;
12. väljasõidutunnistus, välja arvatud õppimiseks või töötamiseks väljaspool vanglat;
13. ümberpaigutamise otsus;
14. vabastamisõiendi koopia;
15. kinnipidamisõiend, pärast kinnipeetava vabanemist;

Toimiku teises osas on järgnevad dokumendid:

- 1) kinnipeetava suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise dokumendid;
- 2) individuaalne täitmiskava;
- 3) kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise menetluse dokumendid;
- 4) vanglakomisjoni dokumendid kinnipeetava kohta;
- 5) kinnipeetavale väljaspool vanglat õppimiseks antud luba;
- 6) kinnipeetavat ja tema vanglaväliseid suhteid iseloomustavad muud andmed;
- 7) Muud kinnipeetavaga seotud dokumendid;

Isikliku toimiku lõpus on veel ümbrik, kus hoitakse isikut tõendavat dokumenti, naiskinnipeetavaga kooselava lapse sünnitunnistust ning muid dokumente, mida pole otstarbekas hoida toimiku esimeses või teises osas.

Toimikuga tutvumise kord: Teenistusliku järelevalve korraldajal, kohtueelsel menetlejal ja kohtunikul on õigus tutvuda kinnipeetava isikliku toimikuga vastavalt vajadusele. Kinnipeetaval ja tema kaitsjal, vanglakomisjoni liikmel, vanglatöötajal, prokuröriil ja kriminaalhooldajal on õigus tutvuda isikliku toimikuga põhjendatud taotluse ja vangla direktori või tema määratud isiku loa alusel. Vangla direktor või tema määratud isik otsustab loa andmise taotluse esitamisest alates viie tööpäeva jooksul. Isikliku toimikuga tutvumise juures viibib isiklike toimikute säilimise eest vastutav vanglaametnik. Isikliku toimikuga tutvumise kohta tehakse toimikus eraldi lehel ja kronoloogilises registris märge, mis peab sisaldama toimikuga tutvuda sooviva isiku ees- ja perekonnanime ning isikukoodi või sünnikuupäeva ja ametikohta, tutvumise kuupäeva ja kellaega, toimiku nimetust, viidet taotlusele ja direktori loale ning vastutava vanglaametniku nime ja allkirja. (RT I 2008, 17, 118)

1.5.2. Põhifaas

Põhifaasi ehk vangla igapäevaelu peaeesmärgiks on kinnipeetava individuaalne täitmiskava ellu rakendada. See sõltub vastuvõtufaasis tehtud tööst, mis lõppes ITK-kinnitamisega. See on etapp, kus algab kinnipeetavale määratud ja sobilike vajalike tegevuste elluviimine. Olgu selleks, töötamine, õppimine või osalemine sotsiaalprogrammides.

1.5.2.1. Vanglaväline suhtlemine

Vangistusseaduse § 23 sätestab vanglavälise suhtlemise eesmärgi- soodustada kinnipeetava kontakte perekonna, sugulaste ja teiste lähedaste inimestega, et vältida kinnipeetava sotsiaalsete sidemete katkemist. Lühi- ja pikaajalised kokkusaamised, kirjavahetus, telefonikõned, aga ka lühiajalised väljasõidud –, mis aitavad kaasa positiivsete kontaktide säilimisele. (RT I 2008, 17, 118)

1.5.2.2. Lühi ja pikaajalised kokkusaamised

Lühiajalist kokkusaamist on kinnipeetaval õigus saada vähemalt üks kord kuus. Kokkusaamist võimaldatakse oma perekonnaliikmega ja teiste isikutega, kelle maine osas pole vanglal põhjendatud kahtlusi. Kokkusaamine toimub korraga kuni kahe isikuga, kui isik on täiskasvanu, lubatakse tal kaasa võtta alaealisi lapsi eelnevalt vanglaga kooskõlastatud arvul. Kokkusaamine toimub vangla kokkusaamisruumis, vanglaametniku järelevalve all.

Kokkusaamiseks teeb kinnipeetav kirjaliku taotluse direktorile või tema volitatud isikule. Taotlusesse märgib ta oma isikuandmed, isiku, kellega soovib kokkusaamist, märges selle kohta, kui soovitakse kaasa võtta laps, soovitav kokkusaamise aeg, allkiri ja kuupäev. Saadud taotluste põhjal koostatakse kokkusaamiste graafik ja nõustumisel tehakse taotluse esitajale teatatakse kokkusaamise aeg.

Vangla võib kokkusaamisest keelduda, kui kinnipeetaval on samal kuul olnud juba kokkusaamine, pole ruumi või siis kaheldakse kokkusaaja maines. Distsiplinaarkorras kartserisse paigutatud kinnipeetavale ei võimaldata samuti kokkusaamist. Kokkusaamisele ei lubata isikut, kes on alkoholi- või narkojoobes või kellelt leitakse esemeid, mis on kokkusaamisele minekuks keelatud. Enne kokkusaamist kontrollitakse isikusamasust isikut tõendava dokumendi alusel, tutvustatakse kokkusaamise korda, tehakse ettepanek panna esemed hoiule, mida ei lubata kaasa võtta. Enne ja pärast kokkusaamist otsitakse kinnipeetav ja kokkusaaja läbi. Kokkusaamise ajal, on keelatud üksteisele esemete üleandmine ning kui kokkusaamiste korda rikutakse, siis teatatakse sellest kõrgemale vanglaametnikule, kes otsustab kokkusaamise jätkamise võimalikkuse.

Pikaajaline kokkusaamine on üks ööpäev kestev kooselamine vangla selleks ettenähtud ruumides ilma pideva järelevalveta. Põhjendatud juhtudel võib vangla direktor kinnipeetava pikaajalise kokkusaamise taotluse lahendamisel pikendada pikaajalist kokkusaamist kuni kolme ööpäevani, kui see on kooskõlas vangistuse täideviimise eesmärkidega ning kinnipeetava käitumine on karistuse kandmise ajal olnud hea. Pikaajaliste kokkusaamiste kord, sagedus ja kokkusaajatele lubatud asjade loetelu sätestatakse vangla sisekorraeeskirjas. Kokkusaamine toimub vangla selleks ettenähtud ruumides, kus on võimalus suhelda, pesta,

magada, süüa, ilma pideva järelvalveta. Toitlustamine toimub vanglas pakutava toiduga. Pikaajaliseks kokkusaamise kulud hüvitab kinnipeetav või kokkusaaja, direktori kehtestatud korra alusel.

Taotluse pikaajaliseks kokkusaamiseks esitab kinnipeetav üks kuu, enne kokkusaamise soovimist. Kokkusaamist võimaldatakse vähemalt kord poole aasta jooksul. Kokkusaamise võimaldamisest võidakse keelduda, kui kinnipeetaval on poole aasta jooksul toimunud pikaajaline kokkusaamine, kui kokkusaamine ohustab vangla julgeolekut, või see on ohtlik kinnipeetava või kokkusaaja tervisele, samuti, kui vangla kahtleb kokkusaaja maines. Pikaajalisi kokkusaamisi ei võimaldata vangla vastuvõtuosakonnas viibivale kinnipeetavale, avavanglas viibivale kinnipeetavale ja distsiplinaarkaristuse kandmiseks kartserisse paigutatud kinnipeetavale. (RT I 2008, 17, 118)

1.5.2.3. Kirjavahetus ja telefonikõned

Vangistuseseaduse § 28 ütleb, et kinnipeetaval on õigus kirjavahetusele ja telefoni (välja arvatud mobiiltelefoni) kasutamisele, kui selleks on tehnilised tingimused. Kirjavahetus ja telefoni kasutamine toimub vangla sisekorraeeskirjades sätestatud korras. Helistamiseks on kinnipeetavatele ettenähtud telefon ja vastavad telefonikaardid, mida saab soetada vanglapoe vahendusel. Telefoni kasutamise kord ja graafik on kehtestatud vangla kodukorras.

Kinnipeetavatele saadetavad ja tema poolt välja saadetavad kirjad kontrollitakse vanglaametnike poolt kinnipeetava juuresolekul ning sealt võetakse ära esemed, mis vanglas keelatud on. Kirjaga on lubatud saata viis marki ja viis ümbrikku. Kinnipeetav annab lahtises ümbrikus kirja vanglaametnikule kontrollimiseks, peale mida kleebib kinnipeetav ümbriku ametniku silme all kinni. Kinnipeetavale saabuval ja nende poolt välja saadetavad kirjad tuleb edastada kolme tööpäeva jooksul peale kirjade registreerimist. Kirjad, mis on saadetud õiguskantsleri poolt, tuleb kinnipeetavale edastada viivitamatult suletud ümbrikus. Keelatud on kontrollida kirjavahetust ja telefonikõnesid kaitsjale, prokurörile, kohtule, õiguskantslerile ja Justiitsministeeriumile. Kirjavahetus toimub kinnipeetava kulul välja arvatud Õiguskantslerile, Justiitsministeeriumile, vanglatele, Presidendi Kantseleile, prokurörile, uurijale või kohtule adresseeritud kirjad, mis saadetakse vangla kulul. (RT I 2008, 17, 118)

1.5.2.4. Lühiajaline väljasõit

Vangistuseseaduse §32-st lähtuvalt võib kinnipeetavale, kes kannab karistust kinnises vanglas ja on karistusest kandud ära vähemalt ühe aasta, anda loa lühiajaliseks väljasõiduks kuni kahekümne üheks kalendripäevaks aastas. Kinnipeetavale, kes kannab karistust esimese astme kuriteo eest vähemalt teist korda, võib väljasõiduloa anda, kui ta on karistusajast vähemalt poole ära kandnud. Väljasõidule lubamisel arvestatakse kuriteo toimepanemise asjaolusid, individuaalse täitmiskava täitmist ja kooskõla vangistuse täideviimise eesmärkidega. Kui kinnipeetav soovib lühiajalist väljasõitu, peab ta koostama eelnevalt väljasõiduplaani, mida arvestatakse väljasõidu lubamises otsustamisel. Väljasõiduplaanis kirjeldabki kinnipeetav oma väljasõidu põhjuseid, kuhu läheb(täpne aadress), kellega kohtub(isikute nimed), väljasõidu aega ja kestust. Sageli tuuakse põhjuseks perekondlike sidemete hoidmist, töö-või elukoha otsimist jne.

Väljasõidu lubamise otsustab direktor. Näiteks Tallinna Vanglas on loodud töögrupp, kuhu kuuluvad kontaktisikud, julgeolekutöötajad, sotsiaaltöötajad. Iga osakond täidab oma poolsed hinnangulehed, mis aitavad direktorit otsuse tegemisel. Hinnangulehtedele on märgitud erinevate osakondade hinnang kinnipeetava suhtes. Kinnipeetava käitumise ja isiksuseomaduste kohta, toimepandud kuriteole, väljasõidu mõju kinnipeetavale, kas on kehtivad distsiplinaarkaristusi ning lõpuks ametnikupoolne põhjendatud arvamus. Kinnipeetav lühiajalisele väljasõidu loa puhul vormistatakse talle käskkirja alusel väljasõidutunnistus, mis on väljasõidu ajal tema isikut tõendav dokument. (RT I 2008, 17, 118)

1.5.2.5. Kinnipeetavate hõivatus

Vangistuseseaduse järgi on kõik alla 64-aastased, mitteõppivad ja meditsiiniliste vastunäidustusteta süüdimõistetud kohustatud töötama. Töötavad kinnipeetavad jagunevad kaheks: vanglasisestel majandustöödel hõivatud näiteks abitöölised, koristajad, köögitöölised ning

tootmistegevuses hõivatud kinnipeetavad. See on kinnipeetavate resotsialiseerimisprogrammi juures üks tähtsamaid ja raskemaid punkte.

Hariduse andmist kinnipeetavatele korraldatakse haridusseaduse, põhikooli- ja gümnaasiumi-seaduse, kutseõppeasutuse seaduse, vangistusseaduse ning nende alusel välja antud õigusaktide kohaselt. Erialast järelevalvet hariduse üle vanglas teostab haridus- ja teadusminister. Üldharidust põhikooli ja gümnaasiumi tasandil vanglates korraldavad piirkonna munitsipaal-koolid. Seetõttu ei selgu ka koolitunnistuselt, et õpilane on hariduse omandanud vanglas. Õppetöö toimub eesti ja vene keeles.

Kutseõpet korraldavad piirkonna kutseõppekeskused või riigikoolid. Kui õpet korraldavad kutseõppekeskused, ei ole koolitunnistuselt võimalik välja lugeda, et tegu on vanglas omandatud haridusega. Kutseõpe toimub kõikides vanglates. Õppida saab eesti ja vene keeles. Enamlevinud erialadeks on puidu- ja metallitöö, naiskinnipeetavad saavad õppida õmblemist, aga pakutakse ka aianduse, arvutioperaatori, pehme mööbli restauraatori, ehitaja, väikeettevõtja ja müügijuhi kursusi. Puidu- ja metallitöö ning õmblemise erialal saab kutseõppe praktika sooritada AS-is Eesti Vanglatööstus, kus kursuse läbinud kinnipeetavad üldjuhul ka palgatööd võivad leida.

1.5.3. Vabastamisfaas

Selles peatükis kirjeldan kahte vabanemisvõimalust: ennetähtaegne vabanemine (ka elektrooniline) ja vabanemine seoses karistuse ärakandmisega. Annan ülevaate vabastamise ettevalmistustest ja vabastamise korrast.

1.5.3.1. Ennetähtaegne vabanemine

Kinnipeetava saabumisel vanglasse, arvutab arvestusteenistus välja kinnipeetava täieliku karistuse ärakandmise kuupäeva, kuupäeva, millal kohtul tekib õigus otsustada tema tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamine, kuupäeva, millal kohtul tekib õigus otsustada tema tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamine koos elektroonilise valve kohaldamisega.

Hiljemalt kaks kuud enne tingimisi ennetähtaega vabanemist teatab arvestusteenistus kontaktisikut vajalike materjalide ettevalmistamisest kohtule. Välja tuleb veel selgitada kinnipeetava kriminogeensed riskid, mille määrab hindamisrühm, kuhu kuuluvad: sotsiaaltöötaja, psühholoog, julgeolekuspetsialist ja tervishoiutöötaja. Kümne tööpäeva jooksul annab hindamisrühm kontaktisikule edasi hinnangu kinnipeetava kriminogeensete riskide kohta. Viie tööpäeva jooksul kinnipeetava kriminogeensete riskide teadasaamist, koostab kontaktisik iseloomustuse, kuhu märgitakse:

- 1) Kinnipeetava isikuandmed;
- 2) andmed toimepandud kuriteo kohta;
- 3) lähedaste kontaktandmed;
- 4) tekitatud kahju hüvitamata osa;
- 5) vanglas läbiviidud resotsialiseerimisprogrammide tulemused;
- 6) kinnipeetava isiksuseomadustest, muutustest tema mõtlemises ja käitumises vanglas oleku ajal, kinnipeetava suhtes kohaldatud distsiplinaarkaristustest nähtuv risk uue kuriteo toime panemiseks.
- 7) kinnipeetavaga töötav kontaktisik

Kontaktisik edastab iseloomustuse vangla direktorile, kes selle kinnitab. Seejärel saadetakse vangla poolne iseloomustus kriminaalhooldusametnikele, kes koostavad iseloomustuse 20 tööpäeva jooksul taotluse saamisest. Peale kriminaalhooldusametnikelt vastuse saamist lisab vangla arvestusteenistus iseloomustuse ja kriminaalhooldusametniku arvamuse kinnipeetava isiklikule toimikule ning edastab selle direktorile või siis tema määratud isikule, kes saadab selle toimiku koos iseloomustuse ja kriminaalhooldusametnike arvamusega vangla asukohajärgsele kohtule. (RTL 2007, 7, 118)

1.5.3.2. Ennetähtaegne vabanemine seoses elektroonilise valvega

Kogu EV kohaldamise protsess algab sellega, et vangla arvestusteenistus arvutab välja ning teeb kinnipeetavale allkirja vastu teatavaks kuupäeva, millal kohtul tekib õigus otsustada tema tingimisi enne tähtaja lõppemist vangistusest vabastamine koos EV-ga. Määruse „Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord” jõustumisel, 27.01.2007, vanglas karistust kandvale kinnipeetavale tuleb ennetähtaegse vabanemise tekkimise õigusest koos EV-ga kirjalikult teada anda hiljemalt kuue kuu jooksul eelnimetatud määruse jõustumisest. Kuupäeva ei arvutata kinnipeetavale, kelle suhtes tekib kohtul õigus otsustada tema tingimisi enne tähtaja lõppemist vangistusest vabastamine enne kuue kuu möödumist antud määrusest.

Arvestusteenistus teavitab kinnipeetavale kuupäeva, millest alates on tal õigus esitada taotlus vabaneda koos EV kohaldamisega. Teavitamine peab toimuma vähemalt kaks kuud enne võimalust esitada taotlus vabanemiseks EV. Kui süüdimõistetud kirjutab peale teatise kättesaamisest sooviavalduse, kus ta on nõus tingimisi enne tähtaega vabastamisega seoses EV kohaldamisega, peab arvestusteenistus kontrollima taotluse õigsust kolme tööpäeva jooksul ning seejärel teavitab vangla arvestusteenistus kontaktisikut materjalide ettevalmistamise vajadusest kohtule.

Seejärel algatab kontaktisik kinnipeetava iseloomustuse koostamiseks vajaliku info kogumise, tehes järelepärimise kinnipeetava kriminogeenseid riske hindavatele hindamisrühmale, kes edastavad omapoolse hinnangu kontaktisikule 10 tööpäeva jooksul. Kontaktisik edastab iseloomustuse 5 tööpäeva jooksul direktorile või tema poolt määratud isikule. Kui vangla

direktor otsustab menetlust jätkata, pöördub ta kinnipeetava tulevase elukoha järgse kohtu kriminaalhooldusosakonna poole taotlusega anda arvamus katseaja ja kinnipeetava suhtes kohaldatavate kohustuste valiku ja nende kohaldamise tähtaja kohta. Kriminaalhooldusametnik koostab oma arvamuse 20 tööpäeva jooksul. Pärast kriminaalhooldaja arvamuse saamist lisab arvestusteenistus iseloomustuse ja kriminaalhooldaja arvamuse kinnipeetava isiklikule toimikule ning edastab selle vangla direktorile, kes edastab omakorda toimiku viivitamata vangla asukohajärgsele kohtule.

Kui kinnipeetav loobub EV kohaldamise taotlusest, siis vangla lõpetab menetluse. Kinnipeetava loobumise taotlusega loetakse menetlus lõpetatuks. Kui kinnipeetav loobub taotlusest pärast kriminaalhooldaja arvamuse saamist, siis teavitab vangla kinnipeetava loobumisest ka kriminaalhooldajat. Kui kinnipeetav taotleb vangistusest tingimisi ennetähtaegset vabastamist koos EV-ga, hindab kriminaalhooldusametnik süüdimõistetule EV kohaldamise võimalikkust ja otstarbekust ning teeb ettepaneku EV tähtaja pikkuse kohta. Kriminaalhooldaja arvamus edastatakse vanglale 20 tööpäeva jooksul vangla koostatud iseloomustuse saamisest alates.

Süüdimõistetud elukohta EV seadmete paigaldamiseks peab isikul olema:

- 1) kindel elukoht;
- 2) süüdimõistetul peab olema seaduslik alus elukoha kasutamiseks või elukoha omaniku kirjalik nõusolek selleks;
- 3) elukohas peab olema tagatud elektrienergiaga varustus;
- 4) elukoht peab asuma GSM-i levialas;
- 5) süüdimõistetuga koos elavad täisealised isikud peavad olema nõus EV seadmete paigaldamisega oma elukohta ja andma selle kohta allkirja. (Elektronilise valve täitmise ja järelevalve kord)

1.5.3.3. Vabanemine seoses karistuse ärakandmisega

Kinnipeetava vabanemise päeva arvutab arvestusteenistus välja kinnipeetava vanglasse saabudes, mis kantakse riiklikku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registrisse. Kui isik

vanglast vabastatakse, antakse talle kaasa vanglast vabastamise õiend määruse lisana esitatud vormi kohaselt, mida hoitakse vangla seifis või metallkapis.

Vabastamisõiendile kantavad andmed.

Vabastamisõiendile kantakse järgmised andmed:

1. õiendi väljaandnud vangla nimetus;
2. õiendi number;
3. kinnipeetava ees- ja perekonnanimi;
4. kinnipeetava sünniaeg või isikukood;
5. kinnipeetava foto;
6. kinnipeetava allkiri;
7. õiendi väljaandmise kuupäev;
8. õiendi kehtivusaeg;
9. kinnipidamise algus ja lõpp;
10. õiendi väljaandja ees- ja perekonnanimi;
11. õiendi väljaandja ametinimetus;
12. õiendi väljaandja allkiri.

Vabastamisõiend kehtib kuue kuu jooksul väljaandmisest arvates. Kehtivuse lõpptähtpäev märgitakse vabastamisõiendile. Kinnipeetava vabastamisel küsitakse tema eluloolisi andmeid ning tema vastuseid võrreldakse vabastamisõiendi ja isikliku toimiku andmetega. Isiklikus toimikusolevaid fotosid ja eritunnuste kirjeldusi võrreldakse kinnipeetavaga. Kinnipeetav kinnitab isiklike dokumentide kättesaamist oma allkirjaga isikliku toimiku tagumise kaane siseküljel. Vabastamisõiendi koopia paigutatakse kinnipeetava toimikusse, mis antakse arhiivi. Ametnik teeb vabastamise kohta märke riiklikku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registrisse. (RTL 2001, 20, 273)

2. Uuring ja analüüs

2.1. Metoodika

Uuringu eesmärgiks on analüüsida kinnipeetavate isikliku hinnangut vangistusele, kui vabaduskaotuslikule karistusele ja selle mõjule.

Uurimuse läbiviimisel lähtus autor vangistuse eemärkidest:

- Suunata kinnipeetav õiguskuulekale käitumisele;
- Kaitsta õiguskorda

See tähendab, et vangistus peab aitama kinnipeetaval pärast vabanemist ühiskonnas toime tulla ning seeläbi vähendada kuritegevust. Autor liigitas kinnipeetavad retsidiivsuse, vangistuse pikkuse, vanuse järgi gruppidesse, mis oleks aluseks võrrelda erinevate gruppide arusaamist ja hinnangut vanglakaristuse olemusele ja jõuda järeldusele, kas selle liigituse tulemusena avaldub nende gruppide arvamuse erisus. Uuringu sisulises osas vaadeldakse kinnipeetavate arvamust karistuse olemusest ja selle eesmärkidest. Otsitakse seoseid kuidas arusaamad sõltuvad vanusest, haridusest ja karistusajast. Vaadeldakse vangistatute suhtumist hõivatusse ja nende tegelikku hõivatust. Uuritakse vangistuse ajaks tehtava individuaalsest täitmiskavast (ITK) arusaamist ning sotsiaalprogrammidega liitumist lähtuvalt sellest.

Lõputöö raames koostas ja viis läbi autor ankeetküsitluse Tallinna Vangla eesti keelt kõnelevate meesoost süüdimõistetute seas. Uuritavate valim valiti lähtuvalt hetkel kasutada olnud võimalustest.

Autori poolt koostatud uuringu ankeet sisaldas endas neljateist erinevat küsimust kinnipeetava isiku, tema poolt toimepandud kuriteo liigi, karistusaja ka arusaama ning suhtumist vangistusse ning selle erinevatesse etappidesse. Küsimused olid: 1) kinnipeetava vanus; 2) mitmel korral on kinnipeetavat karistatud reaalse vangistusega, mis on täitmisele pööratud; 3) kinnipeetava haridustase; 4) kinnipeetava toimepandud kuriteo liik; 5) karistusaja pikkus; 6) kinnipeetava hinnang enda toimepandud karistuse ja süüteo proportsiooni suhtes; 7) kinnipeetava arvamust, millist õigushüve vangistus kõige rohkem piirab; 8) kinnipeetava isiklik hinnang vangistuse eesmärkidele; 9) kinnipeetava hinnang, kas vangistus parandab; 10)

kinnipeetava hinnang suhtumise muutumisele kuritegude toimepaneku suhtes; 11) kinnipeetava teadlikus individuaalse täitmiskava eesmärkidest vangistuse jooksul; 12) kinnipeetava suhtumine kasuliku tegevusega hõivatusse vangistuse ajal; 13) kinnipeetava hõivatus kasuliku tegevusega vangistuse ajal; 14) kinnipeetava osalemine vangla poolt korraldatavates sotsiaalprogrammides.

Küsimused uuringu jaoks valiti autori põhjendatud huvi alusel. Samuti, et oleks võimalik tulemustest lähtuvalt paremini läbi viia vangistuse eesmärkide saavutamist ning arvestades selle juures kinnipeetavate teadlikust ja arvamust. Küsimused on esitatud kahel tasandil:

- Üldandmed (küsimused 1-6)
- Sisulised andmed (küsimused 7-14)

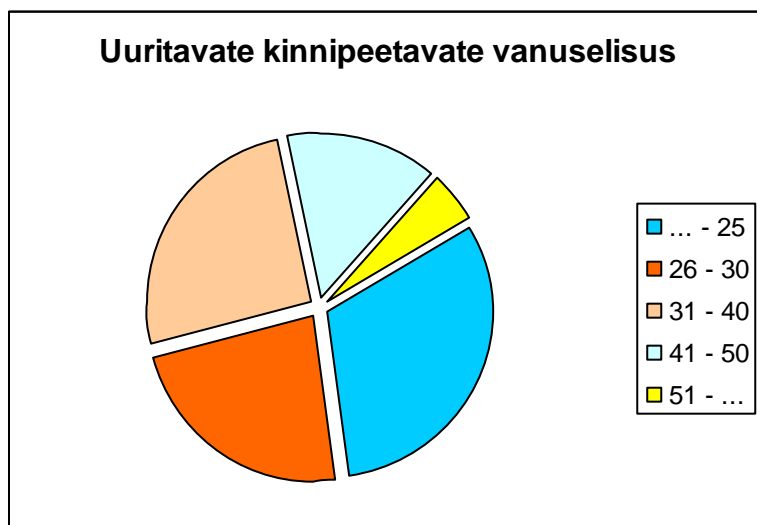
Küsimused valiti ankeeti lähtuvalt uuringu eesmärgist analüüsima kinnipeetava isikliku hinnangut vangistusprotsessile ja vangistuse mõju karistatavatele.

2.2. Tulemused ja analüüs

2.2.1. Vanus

Uuringuks valmistati ette 80 uuringuankeeti (Lisa 1), mis jagati nelja Tallinna Vangla elusektsiooni vahel võrdselt, vastavalt 20 uuringu ankeeti igasse sektsiooni. Kaheksakümnest uuringu ankeedist vastati kuuekümne ühele, mis annab vastamise protsendiks 76,25%.

Uuringus kasutatavatest kinnipeetavatest olid 18-25. aastaseid üheksateist. 26-30. aasta vanuseid oli neliteist. 31-40. aastavanused olid kuusteist. 41-50 aasta vanuseid oli üheksa ning 50 aastaseid ja vanemaid oli kolm.

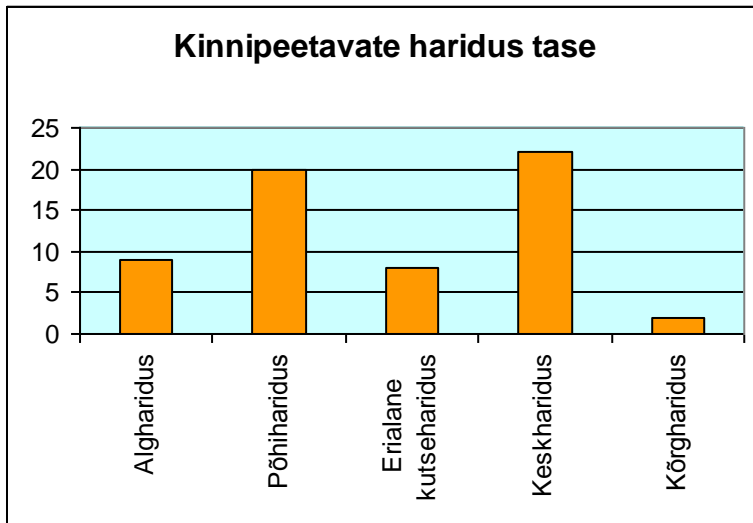

Joonis 1 Uuritud kinnipeetavate grupi vanuselisis
(koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

2.2.2. Haridustase

Haridustasemelt omas uurimisgrupist üheksa kinnipeetavat kõigest algharidust. Kaksikümmend uurimuses osalenud kinnipeetavatest oli omandanud põhihariduse. Erialase kutsehariduse oli saanud kaheksa kinnipeetavat. Haridustasemelt oli keskhariduse

omandamiseni jõudnud kakskümmend kaks kinnipeetavat. Kõrghariduse oli omandanud kaks kõigist küsitletutest.

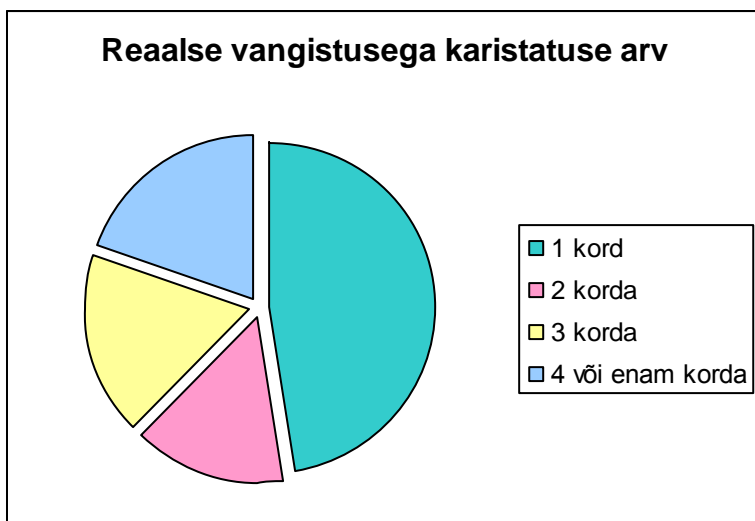

Joonis 2 Uuritud kinnipeetavate grupi haridustase
(koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

2.2.3. Retsidiivsus

Kinnipeetavatest kakskümmend üheksa kandis karistust reaalse vangistuse näol esimest korda. Kaks korda oli kohus karistanud reaalse vangistusega üheksat kinnipeetavat. Kolmel korral oli karistatud reaalse vangistusega ühteist kinnipeetavat. Kaksteist kinnipeetavat oli kohtu poolt mõistetud süüdi ja karistatud reaalse vangistusega neljal või rohkemal korral. Peaaegu pooled uuritavas grupist kandsid esimest korda karistust reaalse vangistuse näol. Alla veerandi kinnipeetavatest oli karistatud reaalse vangistusega neli või rohkem korda. Huvipakkuvaks võib pidada just gruppi, kes kannab esimest korda karistust vanglas ja kellele peaks põhitähelepanu resotsialiseerimisel pööratama. Just eelmainitud kinnipeetavate grupi puhul on eriti oluline vangistuse kolme faasi täide viimine. Vähendamaks retsidiivsusust oleks see primaarne samm vähendamaks kogu kinnipeetavate arvu.

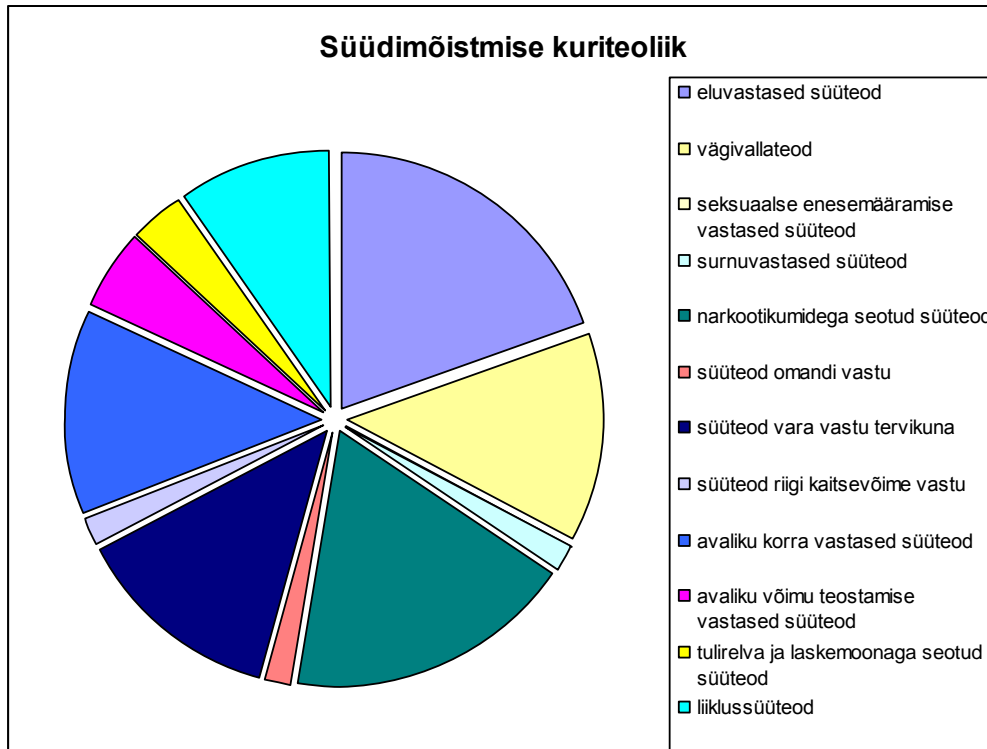

Joonis 3 Uuritud kinnipeetavate grupi retsidiivsus
(koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

2.2.4. Kuriteo liik

Küsitluses uuriti ka süütegusid, mis jaotati kvalifikatsiooni järgi gruppideks: 1 eluvastased süüteod, 2 vägivallasüüteod, 3 seksuaalse enesemääramise vastased süüteod, 4 surnu vastased süüteod, 5 narkootikumidega seotud süüteod, 6 süüteod omandi vastu, 7 süüteod vara vastu, 8 süüteod riigikaitsevõime vastu, 9 avaliku korra vastased süüteod, 10 avaliku võimu vastased süüteod, 11 tulirelva ja laskemoonaga seotud süüteod ning 12 liiklussüüteod. Uuritavast grupist oli kaksteist kinnipeetavat mõistetud süüdi eluvastase süüteo eest. Kaheksa kinnipeetavat oli mõistetud süüdi vägivalla süüteo eest. Seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude eest reaalse vangistusega karistatuid uuritavas grupis ei olnud. Surnu vastaseid süütegusid oli toime pannud üks kinnipeetav. Narkootikumidega seotud süütegusid olid sooritanud üksteist kinnipeetavat. Omandi vastu suunatud süütegude eest kandis karistust üks kinnipeetav. Kohus oli süüdi mõistnud vara vastu suunatud süütegude eest kaheksa isikut uuritavast grupist. Ühel korral oli kohus karistanud isikut uuritavas grupis süüteo eest, mis oli suunatud riigi kaitsevõime vastu. Süütegudest avaliku korra vastu oli karistatud kaheksat ja avaliku võimu vastu kolme kinnipeetavat. Tulirelva ja laskemoonaga seotud süütegude eest karistas kohus uuritavast grupist üht kinnipeetavat. Kuut kinnipeetavat uuritavast grupist oli kohus karistanud liiklussüütegude eest.

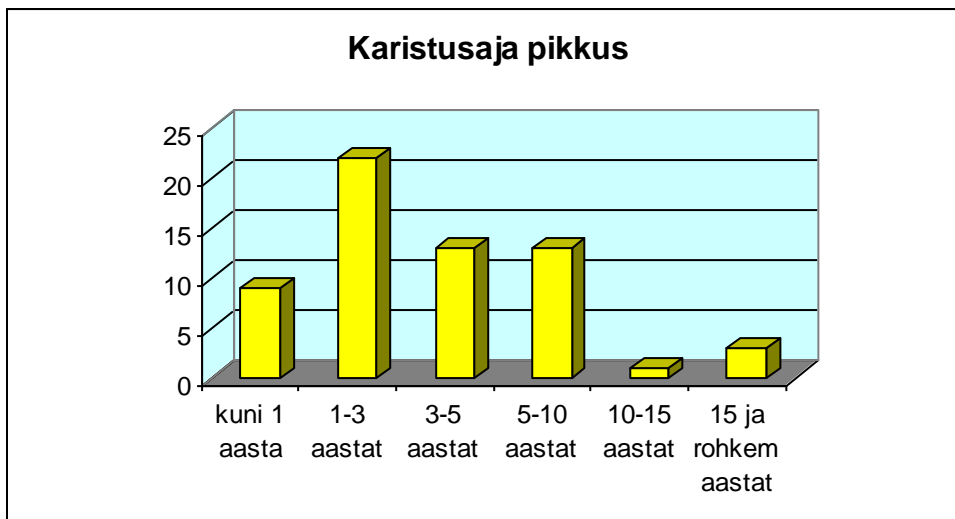
Uuringu tulemusest lähtuvalt näeme, et kõige rohkem kannab karistust uuritavast grupist eluvastaste süütegude eest. Samuti on väga kõrge narkootikumidega seotud kuritegude toimepannud kinnipeetavate arv.

Joonis 4 Uuritud grupi kuriteoliik (koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

2.2.5. Karistusaja pikkus

Uuringu käigus uuriti veel kinnipeetavate karistusaja pikkust. Karistust kuni ühe aastase reaalse vangistuse näol kandis üheksa kinnipeetavat. Kahekümne kahel kinnipeetavale oli määratud kohtu poolt ühe kuni kolme aastane reaalne vangistus. Kolme kuni viie aastast vangistust kandis kolmteist süüdimõistetut. Samuti kandis kolmteist kinnipeetavat viie kuni kümne aastast karistust reaalse vangistuse näol. Üks kinnipeetav kandis kümne kuni viieteist aastast vanglakaristust. Viieteist aastast ja pikemat karistust kandis kolm kinnipeetavat uuritavast grupist. Lähtuvalt tulemustest on kõige rohkem uuringus osalevatest kinnipeetavatest karistatud ühe kuni kolme aastase vangla karistusega.

Joonis 5 Uuritud kinnipeetavate grupi karistusaja pikkus
(koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

2.2.6. Karistuse proportsionaalsus

Küsitluses uuriti kinnipeetavate isikliku hinnangut toimepandud kuriteo ja kohtupoolt mõistetud proportsionaalsusele. Kaksikümmend seitse kinnipeetavat arvas, et toime pandud kuritegu on määratud karistusajaga proportsionaalne. Kaksikümmend üks kinnipeetavat arvas, et on tehtud ülekohut ja toime pandud kuritegu väärriks leebemat karistust. Neliteist kinnipeetavat ei osanud hinnangut proportsionaalsuse kohta anda või ei tunnistanud oma süüd. Kuna süüst aru saamine ja selle kahetsemine on väga oluline karistuse täideviimise osa siis tuleks vangistuse põhifaasis just teha tööd nende kinnipeetavatega, kes ei tunnista oma süüd. Eeldus, et kinnipeetav tunnistab oma süüd ning on valmis endast parandama, on oluline just vangistuse erinevate faaside edukaks täideviimiseks.

2.2.7. Õigushüve piirang

Uringuankeet sisaldas küsimust, millist õigushüve vangistus kinnipeetava arvates kõige rohkem piirab. Viiskümmend üks kinnipeetavat arvas, et õigust suhelda lähedastega on neile kõige valusam kaotus võrreldes eluga vabas ühiskonnas. Viis kinnipeetavat arvas, et kõige rohkem on riivatud tema õigust töötada. Üks kinnipeetavat arvas, vangistus piirab tema isikliku õigust haridusele. Neli kinnipeetavat arvas, et vangistus ei piira mitte ühtegi õigushüve. Kandes vanglakaristust on vangla vahendusel võimalus kõiki neid õigushüvesid kasutada, kuigi tuleb tõdeda, et piiratult.

2.2.8. Kinnipeetava hinnang vangistuse eesmärkidele

Kinnipeetava resotsialiseerimiseks ja erinevate faaside rakendamiseks ning nendest kasu lõikamiseks on oluline, et kinnipeetav oskaks hinnata realselt vangistuse eesmärki. Uuringu tarbeks oli oluline teada, kuidas kinnipeetavad näevad vangistuse eesmärki. Kaksikümmend kuus kinnipeetavat arvas, et vangistuse eesmärk on suunata isikut sellisele käitumisele, et ta peale vabanemist ei paneks toime uusi kuritegusid. Seitse kinnipeetavat uskus, et põhi eesmärgiks on kaitsta õigus-ja ühiskonda edasiste kuritegude eest, ehk siis nende endi eest. Kaksikümmend kinnipeetavat arvas vangistuse eesmärgina olevat isiku karistamist. Kaitsta õigus-ja ühiskonda edasiste kuritegude eest, oli viie kinnipeetava arvamus. Kindlasti on iga vastus väiksemal või suuremal määral õige, kuid eesmärkide teadvustamine ja järelduste tegemine on edasiste kuritegude toimepanemise seisukohast ülioluline.

2.2.9. Kinnipeetava hinnang vangistuse paranduslikkusele

Põhiküsimuseks oli, et kas vanglakaristus loob eeldused vabanedes lahendada probleeme ja konflikte ilma kuritegusid sooritamata. Kaksikümmend neli kinnipeetavat uskus, et võimalised tänu vanglale lahendada probleeme ja konflikte ilma kuritegusid sooritamata. Kaksikümmend üheksa kinnipeetavat ei uskunud sellesse. Kaheksa kinnipeetavat ei osanud küsimusele vastata. Siit jällegi tulemus, et üsna suur hulk kinnipeetavaid, ei usu vanglakaristuse mõjususse, ning siit võime järeldusi teha, et vabanedes uute kuritegude toimepanemise risk on üsna tõenäoline.

2.2.10. Kinnipeetava suhtumise muutumine kuritegudesse tänu vangistusele

Uuringu tarbeks oli oluline teada kas kinnipeetava suhtumine kuritegude toimepanemisse on muutunud vangistuse jooksul. Kolmkümmend kuus kinnipeetavat vastas küsimusele jah. Kaksikümmend kaks kinnipeetavat arvas, et suhtumine ei ole muutunud. Kolm kinnipeetavat ei osanud küsimusele vastata. Sellel küsimusele vastamisega näitasid uuringu objektid, kuidas on vangistuse faasid mõjutanud nende suhtumist elada ühiskonnas õiguskaualekalt.

Kinnipeetavad, kes ei usu oma suhtumise muutumisse on potentsiaalne riskigrupp, kes võib vabanedes panna toime uusi kuritegusid.

2.2.11. Kinnipeetava teadlikkus individuaalsest täitmiskavast (ITK)

Antud küsimuse vastuste puhul jättis autor välja alla aastase karistusajaga kinnipeetavad, kuna eelmainitud isikutele ITK-d ei koostata. Kolmkümmend kinnipeetavat teadis ja oli tutvunud oma ITK-ga. Kaksikümmend kaks kinnipeetavat ei olnud teadlikud ITK-st. See näitab osaliselt vastavate vanglaametnike puudulikku tööd, tutvustada kinnipeetavale tema vangistuse täideviimise programmi. Vangistuse eesmärgi täitmine on antud juhul raskendatud, kuna kinnipeetav ise ka ei tea, mida või milleks ta teeb.

2.2.12. Kinnipeetava suhtumine hõivatusse kasuliku tegevusega

Küsimus oli esitatud põhjusel, et teada kinnipeetavate üldist suhtumist kõrgendada oma vanglas oleku ajal haridustaset või kasvatada tööharjumust, mis sageli kinnipeetavatel puudub. Kolmkümmend kuus kinnipeetavat pidas vajalikuks hõivatust kasuliku tegevusega, kaksikümmend kaks kinnipeetavat ei näinud sellel vajadust ning kolm kinnipeetavat ei omanud selget arvamust antud küsimuses.

2.2.13. Kinnipeetava hõivatus kasuliku tegevusega

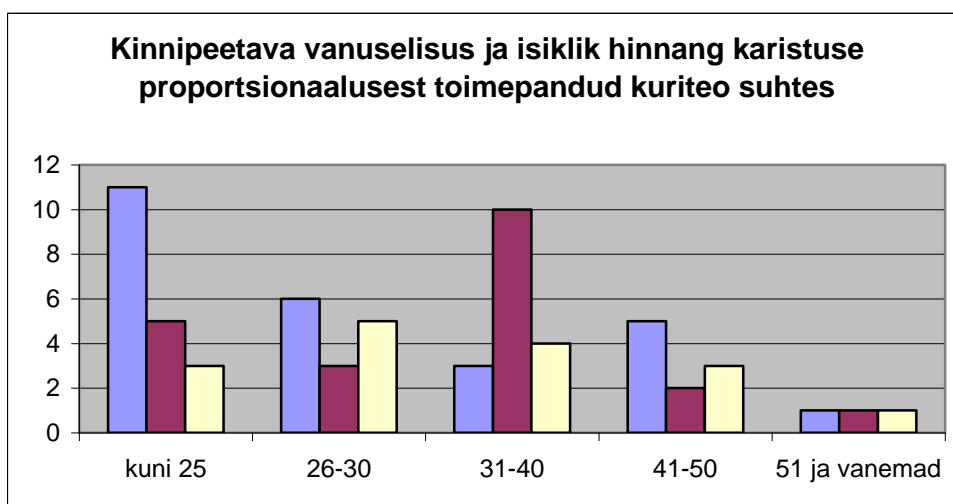
Küsitluses esitati küsimus kinnipeetava hõivatusse kasuliku tegevusega vangistuse jooksul. Kuusteist kinnipeetavat omandas vangla vahendusel haridust. Kaksikümmend üks kinnipeetavat oli hõivatud vangla majandustöödel. Kuid kaksikümmend neli kinnipeetavat ei omandanud haridust ega olnud hõivatud tööga. Mis näitas, et peaaegu üks kolmandik kinnipeetavatest omab suurel kogusel vaba aega ning on võimalik riskigrupp vanglas. Põhjused on küll erinevad, kuid suhtarv on liialt suur, et parandada kinnipeetavate haridustaset või töö harjumust.

2.2.14 Osalemine sotsiaalprogrammides

Viimases küsimuses uuriti kinnipeetava osalust sotsiaalprogrammides, mis peaksid vähendama retsidiivsusriske ja aitama praegusel kinnipeetaval tulevasel vabal kodanikul paremini ühiskonnas toime tulla. Kaksikümmend viis kinnipeetavat oli osalenud või osales aktiivselt sotsiaalprogrammides. Kolmkümmend kuus kinnipeetavat ei pidanud seda aga endale vajalikuks. See on märk, et suur hulk kinnipeetavaid ei teadvusta endale probleemi.

2.2.15 Kinnipeetava arvamus ja suhtumine vangistusse

Kinnipeetavate arvamuse analüüsiks oli vaja eraldada erinevate vanusegruppide arvamus. Vanuselise ja kinnipeetava arvamuse oma karistuse ja toimepandud kuriteo proportsionaalsusest skaalal kasutati ja-tava vastuse korral värvi sinine, eitava vastuse korral värvi lilla, ning vastuse mitte teadmise korral värvi kollane.

Joonis 6 Kinnipeetava vanuselisus ja isiklik hinnang karistuse proportsionaalsusest toimepandud kuriteo suhtes
(koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

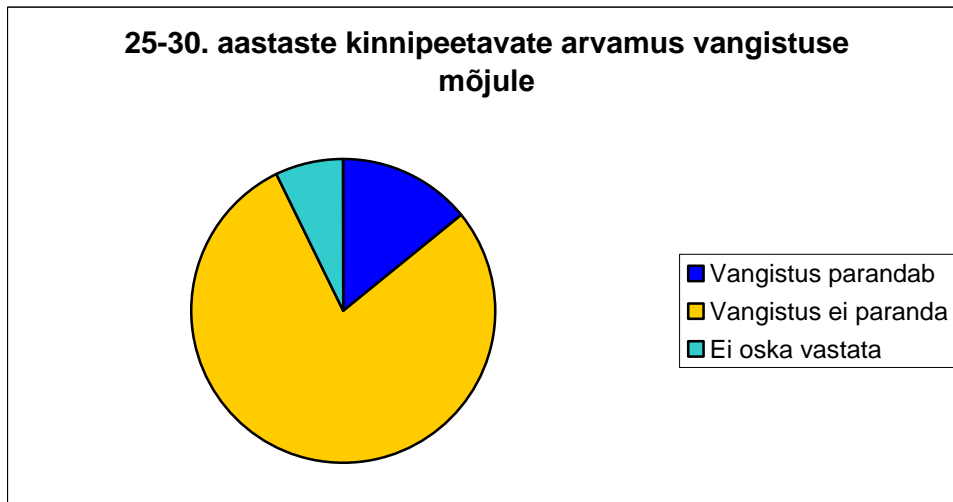
Üksteist kuni kahekümne viie aastast kinnipeetavat aktsepteeris endale määratud karistust ja pidas seda õiglaseks võrreldes kahekümne kuue kuni kolmekümne aastastega kellel samaks arvaks oli kuus on seda oluliselt rohkem. Tulem näitab, et nooremaelised isikud lepivad oma karistusega kergemini, kui nende vanemad sookaaslased. Kolmekümne ühe kuni neljakümne aastastest pidas karistust proportsionaalseks toimepandud kuriteoga vaid kolm kinnipeetavat ning seda taunis kümme kinnipeetavat. Neljakümne ühe kuni viiekümneaastastest kinnipeetavatest viis olid nõus oma karistusega, kaks kinnipeetavat aga ei olnud nõus sellega. Üldiselt tuleb tõdeda, et mida vanem ja elukogenum on kinnipeetav, seda vähem ta lepib oma karistusega, sellest lähtuvalt tuleks just keskealistele meessoost kinnipeetavatele tuleb pöörata just vangistuse esimeses faasis rohkelt tähelepanu, et muuta isikute suhtumist ja suunata neid õiguskäulekale teele.

Kõik kuni kahekümne viie aastased kinni peetavad arvasid, et vangistus piirab kõige rohkem nende õigus suhtlemisele lähedastega. Kahekümne kuue kuni kolmekümne aastastest kinni peetavatest arvas vaid üks, et tema puhul piirab vangistus õigust teha tööd. Ülejäänud olid arvamusel, et suhted lähedastega kannatavad kõige rohkem. Vanuste lõikes suuremaid erinevusi välja ei tulnud. Selle tulemusena tuleks ehk kaaluda vanglate poolset võimaluste loomist paremateks sidemete hoidmiseks.

Kuus kuni kahekümne viie aastast kinnipeetavat arvas, et vangistuse eesmärk on suunata isikut sellisele käitumisele, et ta peale vabanemist ei paneks toime uusi kuritegusid. Seitse sama vanusegrupi kinnipeetavatest arvas, et kaitsta õigus-ja ühiskonda edasiste kuritegude eest. Viis kinnipeetavatest uskus, et eesmärgiks on isiku karistamine ning üks antud vanuserühma kinnipeetav oli arvamusel, et vangistuse eesmärk oleks parandada isikut. Kõige rohkem antud vanuserühma kinnipeetavatest arvas, et nende vangistuse eesmärk on kaitsta ühiskonda nende endi eest. Ka sel puhul on tegu osaliselt sotsiaaltöötajate tegemata jäänud tööga, et selgitada paremini kinnipeetavale tema vangistuse põhjuseid ja aidata tal aru saada, miks ja milleks tehakse. Kahekümne viie kuni kolmekümne aastastest kinnipeetavatest oli seitse arvamusel, et eesmärgiks on õiguskuulekale teele suunamine. Antud vanusegrupis arvas aga põhuseks olevat õigus-ja ühiskonda edasiste kuritegude eest kaitsmise kuus kinnipeetavat. Kuus kinnipeetavat oli jõudnud järeldusele, et eesmärgiks on siiski karistamine. Kolmekümne kuni neljakümne aastaste kinnipeetavate seas pooldas õiguskuulekale käitumisele suunamist kuus kinnipeetavat. Võrreldes eelnevate vanuse gruppidega on see arv suhteliselt sama ja võib teha üldistusi, et karistuse eesmärkide suhtes valitseb üksmeel. Kaheksa isikut arvas, et vangistus on karistus ja muud eesmärgid sellel puuduvad. Neljakümne aastaste ja vanemate isikute enamus arvas, et eesmärgiks on suunamine õiguskuulekale käitumisele. Tulemiks võib öelda, et põhiliselt on tegu kahte gruppi jagunevate kinnipeetavatega, kellest esimene usub vangistuse eesmärkide täitmisesse, teine mitte.

Seda, et vangistus parandab neid uskus seitse kuni kahekümne viie aastast kinnipeetavat. Vangistuse mitte mõjumisse uskus kaheksa antud vanuses kinnipeetavatest. Kolm kinnipeetavat ei osanud vastata. Kahekümne viie kuni kolmekümne aastastest kinnipeetavatest kaks arvas, et vangistuse mõju vähendab peale vabanemist õigusrikkumisi toime panemast. Üksteist antud grupi kinnipeetavatest ei uskunud paranduslikku mõjusse. Vastata ei osanud küsimusele üks kinnipeetav. Karistuse mõjule kahtleva hinnangu andnud vanusegrupi suur protsentuaalne arv annab märki sellest, et kinnipeetavad ise ei usu et

vangistus neid parandab. See aga loob palju raskema ülesande vangistuse eesmärkide täideviimiseks.

Joonis 7 25.-30. aastaste kinnipeetavate isiklik hinnang vangistuse mõjule (koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

Kolmekümne kuni neljakümne aastaste kinnipeetavate uskus vangistuse parandavasse mõjusse kümme kinnipeetavat, mis on protsentuaalselt oluliselt rohkem kui nende nooremad saatuskaaslased. Mida võib põhjendada sellega, et vanemad kinnipeetavad usuvad rohkem vangistuse mõjusse ja loodavad ennast tulevikus kuritegudest eemale hoida. Neljakümne aastastest ja vanematest kinnipeetavatest koosnevas grupis jagunes arvamus pooleks vangistuse mõju suhtes.

Suhtumise muutumist kuritegudesse ja nende toimepanemisse tunnistas üksteist, kuni kahekümne viie aastast kinnipeetavat. Suhtumise mitte muutust nentis kuus kinnipeetavat. Vastata antud küsimusele ei osanud kolm kinnipeetavat. Järgmises vanusegrupis arvas samuti kuus kinnipeetavat, et nende suhtumine on muutunud. Kaheksa kinnipeetavat arvas, et suhtumine pole muutunud. Kolmekümne kuni neljakümne aastastest kinnipeetavatest uskus oma suhtumise muutusesse kolmteist kinnipeetavat. Vaid neli kinnipeetavat tunnistas, et suhtumise muutust pole toimunud. Neljakümneaastastest ja vanematest kinnipeetavatest leidis neliteist tükki, et muutus on toimunud. Muutuse toimumist eitas seitse kinnipeetavat. Järelduseks on, et nooremad kinnipeetavad usuvad vangistuse parandavasse jõusse rohkem kui vanemad, kuid järeldusi ja suhtumise muutumist ei ole võimalik täheldada.. Vanemad

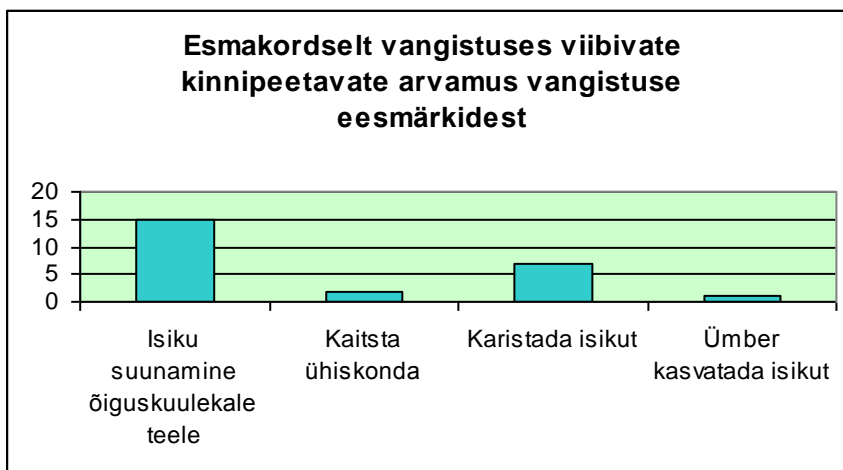
kinnipeetavad ei usu aga vangistuse parandavasse mõjusse küll, aga teevad vangistusest järeldused, mis vähendab tulevikus nende retsidiivsus riski.

Edasi vaatleme kinnipeetavate arvamust lähtuvalt retsidiivsusest. Retsidiivsuse järgi jaotati kinnipeetavad nelja gruppi: esmakordselt reaalselt vangla karistust kandvad kinnipeetavad; teistkordselt vangistust kandvad kinnipeetavad; kolmandat korda vangistuses viibinud kinnipeetavad; neli või rohkem korda vangistuses viibinud kinnipeetavad.

Kolmteist esmakordselt vangistuses viibivat kinnipeetavat arvas, et neile määratud karistus on proportsionaalne toimepandud kuriteoga, kümme kinnipeetavat leidis, et karistus ei ole proportsionaalne toimepandud kuriteoga. Neli kinnipeetavat ei osanud oma karistuse proportsionaalsusele hinnangut anda. Teist korda vangistuses viibinud kinnipeetavatest arvas neli karistuse proportsionaalse olevat toimepandud kuriteoga. Kaks kinnipeetavat ei pidanud karistust õiglaseks ning kolm kinnipeetavat ei omanud isiklikku arvamust selles küsimuses. Kolmandat korda vangistuses viibinud isikute seas oli neli kinnipeetavat, kes pidasid karistust õiglaseks, kolm kinnipeetavat arvas karistuse ebaõiglase olevat ning kolmel kinnipeetaval puudus aramus. Neljandat ja rohkemat korda reaalselt vangistust kandvate isikute seast arvas neli kinnipeetavat et kuritegu on proportsionaalne karistusega. Kuus kinnipeetavat pidas karistust ebaõiglaseks ning kolm ei omanud kindlat seisukohta.

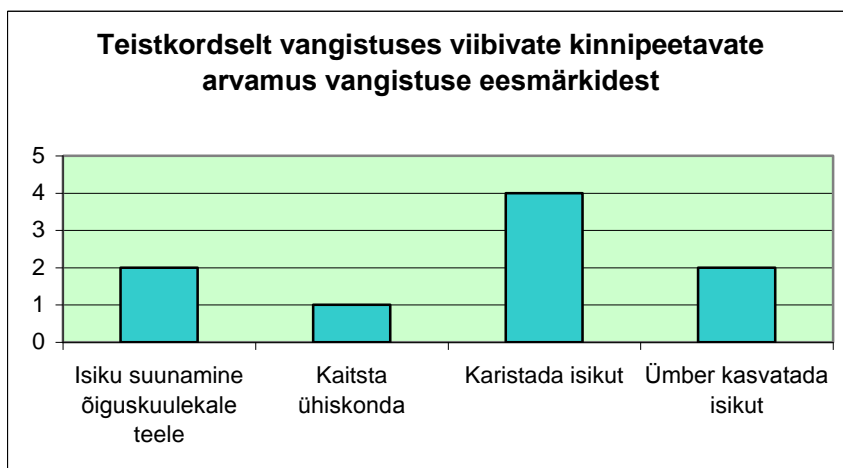
Kindlasti on siinkohal tegu ka sisemise veendumusega kinnipeetavate poolt, kuid tendents on selline, et mida rohkem arv kordi karistatud kinnipeetav seda vähem ta oma karistust toimepandud teoga proportsionaalseks loeb.

Õigushüve piiramisse suhtusid erineva arvu kordi vangistusega karistatud isikuid sarnaselt. Selles osas suuremat diferentsi autor ei täheldanud. Vangistuse eesmärgi teadvustamise suhtes oli olukord teine.

Joonis 8 Esmakordselt vangistuses viibivate kinnipeetavate arvamus vangistuse eesmärkidest (koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

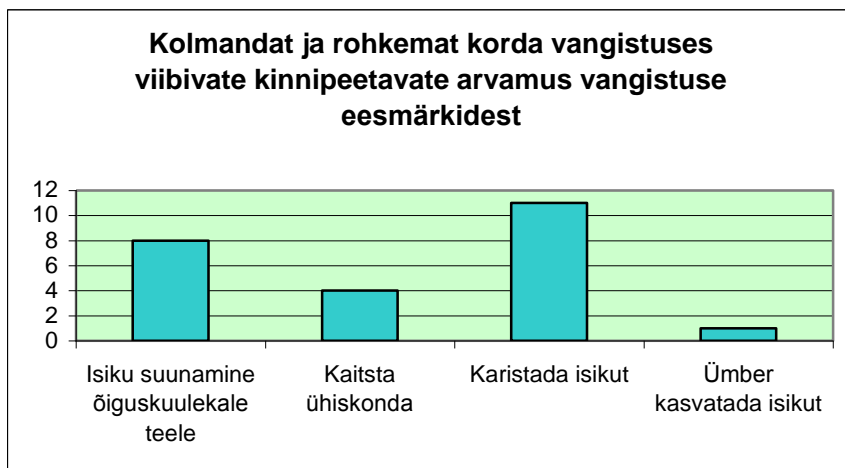
Esmakordselt karistatud isikutest arvas enamus, et eesmärgiks on isiku õiguskuulekale käitumisele suunamisega. Tänu sellele on kinnipeetavaid, kes on esimest korda vangla karistust kandmas lihtsam suunata õigele käitumisele. Samuti on nad vastuvõtlikumad erinevatele vahenditele, mis aitavad neil vabas ühiskonnas paremini toime tulla. Teistkordsete kinnipeetavate suhtes torkab silma järgmine fakt, et võrreldes esimest korda karistatud isikutega on sellel grupil arvamus, et tegu on siiski isiku karistamisega.

Joonis 9 Teistkordselt vangistuses viibivate kinnipeetavate arvamus vangistuse eesmärkidest (koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

Põhjuseks võib olla see, et teistkordselt vangistuses viibivad isikud on korra juba vangistus protsessi läbi teinud ja kaotanud sellesse usu. Mis omakorda tähendab, et vangla on oma eesmärgi saavutamises ebaõnnestunud.

Autor otsustas kokku võtta kolmandat ja rohkemat korda vangistust kandvad kinnipeetavad, et saada kinnitust oma tähelepanekule, et mida suurem on vanglas viibitud kordade arv, seda suurem on arvamus, et vangistuse ainus põhiline eesmärk on karistada isikut.

Joonis 10 Korduvalt vangistuses viibinute kinnipeetavate arvamus vangistuse eesmärkidest (koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

Kinnitus on olemas, kuid võrreldes teist korda vangistuses viibivate kinnipeetavatega arvavad kolmandat ja enamat korda vangistuses viibivad isikud, et eesmärk on ümber kasvatada isikut. Tõenäoliselt tuleneb see juba pikalt vanglas viibitud ajast ja vangla väärtushinnangute omandamisest.

Enamus esimest korda vangistuses viibivatest kinnipeetavatest arvas, et vangistus on neid parandanud ning seeläbi vähendanud retsidiivsusrisiki. Samas kui kaks ja rohkem korda karistatud kinnipeetavad seda ei uskunud. Selle põhjal võib öelda, et primaarne olekski tegeleda esmakordselt vangki sattunud kinnipeetavatega, et vähendada retsidiivsusrisiki pikemas perspektiivis. Suhtumine kuritegudesse annab sama pildi, mis eelmise küsimuse vastused. Esmakordsed väidavad enamuses, et suhtumine on muutunud, retsidiivsed kinnipeetavad, aga ei tähelda oma tõekspidamiste muutumist, mis toob esile just vangistuse nõrkuse püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Samuti ei andnud karistusaja pikkus erilisi kontraste kinnipeetavate hinnangutesse oma vangistusse. Millest lähtuvalt võib öelda, et vangistuses kui karistuses pole oluline kinnipidamisaeg. Tõhus vangistus arvestades retsidiivsusrisiki vähendamist ei pruugi olla üle ühe aasta. Pigem tekitavad pikad karistusajad

uusi riske ühiskonna suhtes. Sellest lähtuvalt tuleks aga vangistuse kui protsessi toimimist veelgi tõhustada.

Kinnipeetavate arvamus arvestades jõuame järelduseni, et kõige suuremat tähelepanu tuleks pöörata esmakordselt vangistust kandvatele isikutele. Vangistuse esimeses faasis vastu võetud otsused mõjutavad oluliselt nende tulevikus vabasse ühiskonda naasmist. Autor ei ürita väita, et kogu tähelepanu peaks pöörduma esmakordselt vangistatud isikutele, küll aga on arvamusel, et tähelepanu peaks jaguma neile rohkem.

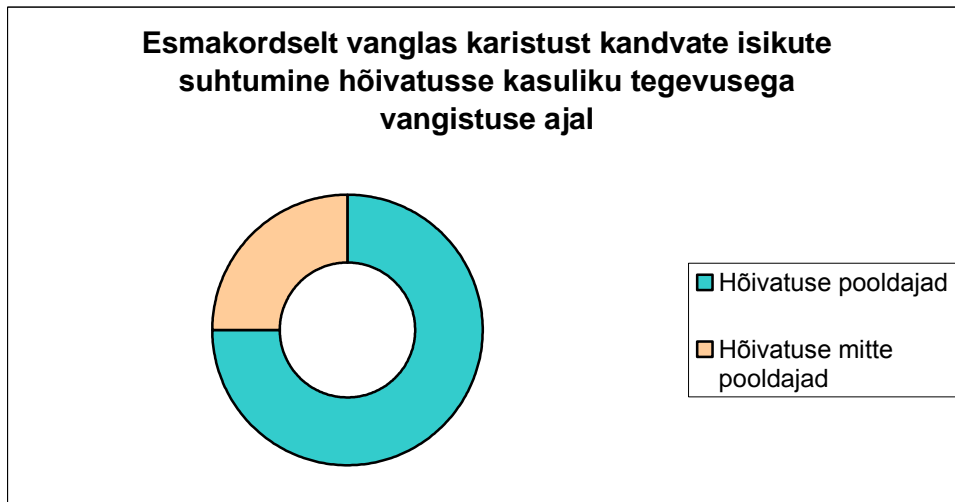
2.2.16 Kinnipeetava hõivatus vangistuse ajal

Kinnipeetava hõivatus vangistuse ajal on väga oluline nii kinnipeetava parandusliku protsessi jaoks, kui ka vangla julgeoleku seisukohast. Autor leiab, et kinnipeetava motivatsiooni tõsta on parim lahendus tema vaba aega mõistlikult planeerida. Samuti tuleks individuaalselt läheneda erinevatele sotsiaalprogrammidele hinnates iga kinnipeetava puhul eraldi nende mõjusust ja kasu.

Uuringu jaoks otsustas autor uurida kinnipeetava suhtumist hõivatusse ning reaalselt hõivatust erinevate vanusegruppide, retsidiivsuse ja hariduse suhtes.

Kuni kahekümne viie aastastest kinnipeetavatest arvas neliteist, kes olid ka enamuses, et hõivatus on vajalik, seda erinevatel põhjustel. Paljud väitsid, et see aitab kinnipidamisega psühholoogiliselt lühendada. Kuna selles vanuses kinnipeetavatel on enamasti katkenud haridustee siis peab autor väga oluliseks, kui on tegu üle aastase kinnipeetavaga, tuleks ta kindlasti suunata haridust omandama või jätkama. Kahekümne viie kuni kolmekümne aastaste kinnipeetavate arvamus oli täielikult hõivatust pooldav, mis võib olla tingitud sellest, et suur osa neist on ka vabaduses töötanud ja tööharjumus on sissekujunenud. Kolmekümne kuni neljakümne aastastest kinnipeetavatest arvas enamuses, et hõivatus ei ole vajalik vangistuse jooksul. Neljakümne aastased ja vanemad kinnipeetavad olid arvamusel, et hõivatus on vajalik, kuid oli ka erandeid, kuid tähelepanuta ei saa jätta seda, et üle viiekümne aastastest kinnipeetavatest kõik uskusid, et hõivatus on vajalik. Kui aga jälgida reaalselt hõivatust sama grupi põhjal tuleb tõdeda, et paljud kinnipeetavatest, kes sooviksid hõivatud olla seda ei saa. Vangla omad piirid lähtuvalt siis julgeolekulisest taustast või muudest faktoritest.

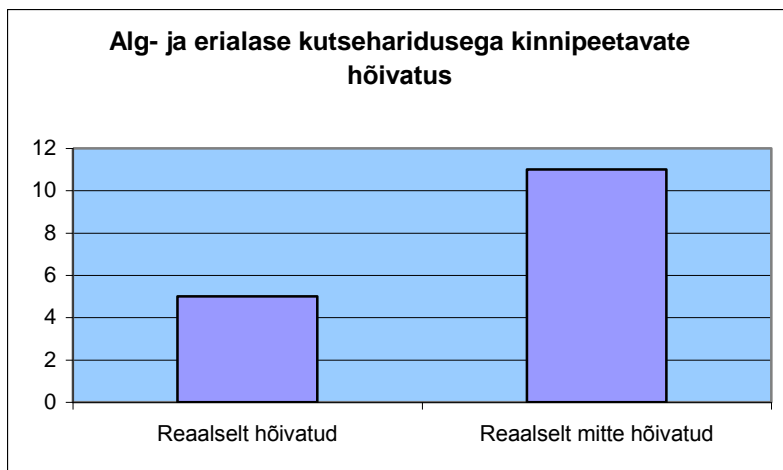
Kui vaadelda samu küsimusi retsidiivsuse seisukohast siis jõudis autor arusaamale, et kinnipeetavate suhtumine hõivatusse ei ole seotud vanglas viibitud kordade arvuga.

Joonis 11 Esmakordselt vangistuses karistust kandvate isikute suhtumine hõivatusse kasuliku tegevusega vangistuse ajal. (koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

Esmakordselt karistust kandnud isikutest pooldas hõivatust 75%. Kindlasti tuleks vangistuse põhifaasis neid kinnipeetavaid erinevahenditega kaasata. Kui vaadelda teisi sama kategooriagruppe siis tuleb autoril tõdeda, et arvud jaotuvad üsna kaootiliselt ja korrapärasust nendest ei ole võimalik leida. Küll, aga leiab autor, et sellest kooslusest on hõivatud suhteliselt suur osa, kes seda ka ise sooviksid. Siin kohal tõdeb autor, et vangla peaks pingutama rohkem kinnipeetavate hõivatusse. Need kinnipeetavad, kes ise soovivad olla hõivatud seda üldiselt ka on, küll aga tuleks tegeleda teise grupiga, kes ei ole huvitatud hõivatusest.

Võttes aluseks haridustaseme leidis autor, et selle põhjal jaotuvad hõivatuse pooldajad ja mitte pooldajad kõigis haridus tasemetel pooleks. Küll tuli välja, et suur osa alg- ja erialase kutseharidusega kinnipeetavad ei ole realselt kasuliku tegevusega hõivatud.

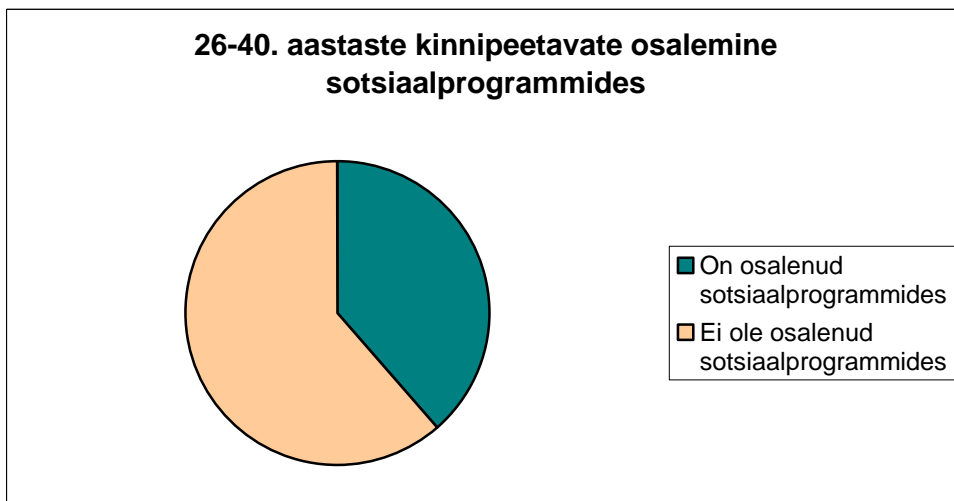

Joonis 12 Alg- ja erialase kutseharidusega kinnipeetavate hõivatus vangistuse ajal (koostatud autori poolt ankeet küsitluse tulemusel)

Teistes haridustasemetes vahe nii selgelt ei eristud. Küll aga annab see pildi, et vähem haritud kinnipeetavad on sageli vähem hõivatud. Kahjuks ei ole autoril andmeid, kui paljud erialase kutseharidusega kinnipeetavatest on omandanud hariduse vanglas.

2.2.17 Kinnipeetavate osalemine sotsiaalprogrammides

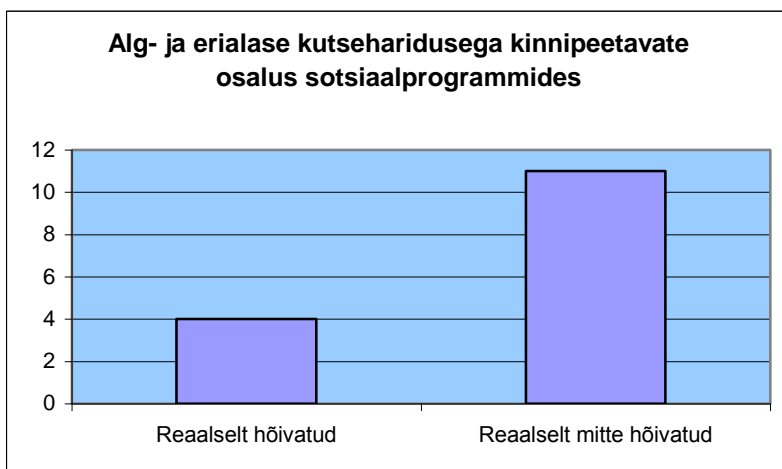
Osalemine sotsiaalprogrammides on oluline kinnipeetavate isikuomaduste tugevdamiseks ja halbadest harjumustest võõrastumiseks, siin kohal on autor pidanud silmas ka erinevaid sõltuvusi. Erinevate gruppide lõikes oli tulem vanuseliselt üsna stabiilne, küll aga leidis autor, et kahekümne viie kuni neljakümne aastaste kinnipeetavate suhtarv, kes on osalenud mõnes sotsiaalprogrammis, on väike.

Joonis 13 26-40. aastaste kinnipeetavate osalemine sotsiaalprogrammides
(koostatud autori poolt ankeetküsitluse tulemusel)

Lähtuvalt eelnevast uuringust selgus, et ükskõikne grupp erinevate hõivatusvahendite suhtes on vanusegrupp kahekümne kuuest eluaastast kuni neljakümnenda eluaastani, ka sotsiaalprogrammides osalemise arv on antud grupi puhul väike. Siin kohal peaks uurima põhjuseid, et tagada ka sellele vanuse grupile piisav vanglapoolne tugi, et aidata kinnipeetavatel naasta ühiskonda suuremate sotsiaalsete kogemustega.

Lisaks vaatles autor sotsiaalprogrammides osalemist läbi haridustaseme võtme. Lähtudes eelnevast sarnanes olukord üldise hõivatuses, kõige nõrgemas seisus olid alg- ja erialase kutseharidusega kinnipeetavad, keda oli kokku viisteist ning kellest üksteist ei olnud osalenud üheski sotsiaalprogrammis.

Joonis 14 Alg- ja erialase kutseharidusega kinnipeetavate osalemine sotsiaalprogrammides
(koostatud autori poolt ankeet küsitluse tulemusel)

3. Järeldused ja ettepanekud

Kirjeldades vangistuse kolme faasi saame uuringust vastuse, et suur osa karistus kandvatest kinnipeetavatest ei mõista vangistuse tähendust ja eesmärki. Samuti ei ole kinnipeetavatele piisavalt selgitatud individuaalselt, mida neilt oodatakse vangistuse jooksul ja, millistele probleemidele peaks tähelepanu pöörama. Uuringu tulemusena selgus veel, et kõige vastuvõtlikum ja positiivseima suhtumisega olid esmakordselt reaalse vangistusega karistatud kinnipeetavad. Antud grupile suurema tähelepanu pööramine vähendaks retsidiivsusrisiki ja aitaks paremini ellu rakendada vangistuse faase ja kokkuvõttes vangistuse eesmärki üldiselt. Järgnevad ettepanekud peaksid aitama parandada vangistuse faaside täideviimist ning sellest lähtuvalt vähendada retsidiivsust:

1. Motiveerida esmakordselt vangistusega karistatud ja pakkuma erinevaid hõivevahendeid. Uuringust tulenevalt oli just see grupp kõige vastuvõtlikum erinevatele kasulikele tegevustele;
2. Kuna kinnipeetavad on väheteadlikud oma vangistusprotsessist siis, tuleks nende seas teha rohkem teavitustööd, et kinnipeetavad ise mõistaks erinevate sekkumisvahendite eesmärgipärasust;
3. Kriitiline grupp on 26.-40. aastased kinnipeetavad, kes ei ole osalenud mitte üheski sotsiaalprogrammis, erinevate osakondade koostööl tuleb eelmainitud gruppi motiveerida kaasata erinevates programmides ja seeläbi valmistada ette isikute vabanemist;
4. Erinevate faaside kasulikkuse hindamiseks tuleks koostada uuring ka endiste kinnipeetavate hulgas, kes on suutnud jätkata peale vangistust õiguskuulekat elu ühiskonnas;
5. Faaside paremaks toimimiseks tuleks teha teadvustavaid koolitusi vanglaametnike seas.

Kokkuvõte

Vangistus on üks rangemaid karistuseviise, mis piirab olulist hüve-nimelt vabadust. Vanglakaristus on karistus, mida võib määrata vaid äärmisel juhul, nimelt kui muud meetmed peale vabaduse võtmist, ei kindlusta õiguskorda ega kaitse üldsuse julgeolekut. Seadustes on küll kirja pandud vangistuse eesmärgid, mida ta täitma peaks, kuid kui palju nende eesmärkideni jõutakse, oleneb juba koostööst vanglaametniku ja kinnipeetava vahel. Kõik ei olene vangla püüdlustest, vaid ka kinnipeetava enda osavõttu resotsialiseerimisest. See, kui palju üks või teine kinnipeetav enda resotsialiseerimiseks pühendab, oleneb erinevatest asjaoludest. Teadmisest kinnipeetava enda isiklikust arusaamisest vanglakaristusest ja selle mõjust, saavad ka vanglaametnikud paremini koordineerida oma tööd.

Andmaks vangistusele ja selle mõjule oma isiklik hinnang, sai läbi viidud uuring ankeetküsitluse vormis, Tallinna Vangla meessoost süüdimõistetute seas. Lähtudes kinnipeetava isiklikust hinnangust vanglakaristusele ja selle mõjule võib öelda, et kinnipeetavate arvamus erineb üsna palju tegelikest vangistuse eesmärkidest ja eeldatavast mõjust. Suur enamus peab vanglakaristuse kohaldamise peamiseks eesmärgiks siiski isiku karistamist. Vangla ülesanne on siiski mitte piirata vangistusega kõiki kinnipeetava õigusi, vaid loob talle tingimused näiteks vanglaväliseks liikumiseks, töötamise ja õppimise jätkamise võimaluseks. Vangla poolt koostatakse kinnipeetavale individuaalne täitmiskava, mis saab tema vangistuse programmiks, kus nähakse eelnevalt mainitud tegevused, vastavalt kinnipeetava isiksusele ja võimetele ette. Samas selgus uuringust, mida vähesema haridusega isik, seda vähem tuntakse huvi ka erinevatest sotsiaalprogrammidest ja enda hõivatusest vangistuse ajal. Kuid positiivse näitajana võib välja tuua esmakordselt karistatud isikud, kes mõistavad paremini vanglakaristuse eesmärke. Teades erinevate gruppide arusaamu vanglakaristusest, kui raskemast karistusvormist, saavad ka vanglaametnikud neile gruppidele enam tähelepanu pöörata, muutes vangistuse kolme faasi eesmärgipärasemaks.

Resümee

Imprisonment is one of the strictest means of punishments which restricts the most essential benefits – freedom. Imprisonment is a punishment which can be sentenced only in exceptional cases when other measures do not guarantee justice or provide public security. The aims of imprisonment can be found in laws, but how these goals are achieved depends on collaboration between a prison official and a prisoner. Everything does not depend on prison's endeavours, prisoner's participation in the process of resocialising is also essential. But prisoners' dedication to this process depends on several circumstances. Prison officials can collaborate better if prisoners are able to understand their imprisonment and the impact of their punishment.

To give personal evaluation on imprisonment and its impact, a research was carried out among the male convicts in Tallinn Prison. The research is based on a questionnaire. It can be said that prisoners' evaluation on their punishments and impacts is different from the real aims and assumed impact. Most prisoners consider their imprisonment to be a punishment. The actual aim of the prison is not to restrict all prisoners' rights, but also create them conditions for moving outside the prison, working and opportunities to continue their studies. Prisoners' individual action programme is drawn up. The programme includes the activities to ensure the conditions mentioned above according to prisoner's personality and skills. The results also revealed that prisoners in lower educational level are less interested in different social programmes and engagement during their imprisonment. The positive side involves firstly punished people who can understand the aims of their imprisonment better. Prison officials can pay more attention to different groups when they know the different understandings of different groups changing the three phases of imprisonment more purposeful.

Viidatud allikate loetelu

1. Ginter, J. , Kruusamäe, M. , Sootak, J. 2004 Eesti karistuspoliitika: vabaduskaotuslikud karistused
2. Narits, R., Merusk, K. & Lõhmus, U. jt. 2002 EV Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura
3. Hess, B.B. , Markson, E. , Stein, P. 2000 Sotsioloogia Külüm
4. Vangide ümberkasvatamisel uus suund, Eesti Päevaleht 2003, 15 detsember
5. Annus, T. 2006 Riigiõigus Tallinna Raamatutrükikoda, 2006
6. Retsidiivsus KESA-Mauritius 2007
7. Roosi, R. Eesti vanglasüsteem Euroopa Nõukogu mõjusfääris 2004
8. Hirsjärvi, S. , Remes, P. , Sajavaara, P. 2005 Uuri ja kirjuta Mediciana
9. Raska, E. 1994 Üldkriminoloogia üldkursus II Eesti Riigikaitse Akadeemia Tallinn
10. Walmsley, Roy (October 2006). World Prison Population List (Seventh Edition)

Õigusaktid:

1. Täitmisplaan (RTL, 11.04.2008, 29, 424)
2. Vangistusseadus (RT I 2008, 17, 118)
3. Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord (RTL, 09.03.2007, 20, 334)
4. Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord (RTL 2007, 18, 279)
5. Kinnipeetava vanglast vabastamise kord (RTL 2007, 18, 279)
6. Kinnipeetava individuaalse täitmiskava rakendamise ja koostamise juhend (RTL 2007, 18, 279)
7. Vangla sisekorraeeskiri (RTL 2008, 29, 425)

Avalikud allikad:

1. www.just.ee
2. www.vangla.ee/6473

KÜSITLUSANKEET

Tere!

Käesoleva ankeedi abil püüan välja selgitada kinnipeetavate isiklikku hinnangut vangistusele, kui vabaduskaotuslikule karistusele ning selle mõjule. Kõik ankeedid on anonüümsed ning nende tulemit kasutatakse üldistatud kujul. Küsitluse viin läbi Tallinna Vangla meessoost süüdimõistetute seas

Uuringu läbiviija: Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala 3. kursuse üliõpilane.

Tähista sobiv variant tähega X

1) Teie vanus:

- ... – 25 .....
- 26 – 30 .....
- 31 – 40 .....
- 41 – 50 .....
- 51 - ... .

2) Mitmel korral olete kandnud karistus reaalse vangistuse näol:

- - 1 .....
- - 2 .....
- - 3 .....
- - 4 või enam .....

3) Teie haridus:

- algharidus .....
- põhiharidus .....
- keskharidus .....
- erialane kutseõpe .....
- kõrgharidus .....

4) Teie poolt toime pandus kuriteoliik:

- eluvastased süüteod .....
- vägivalla süüteod .....
- seksuaalse enesemääramise vastased süüteod .....
- surnu vastased süüteod .....
- narkootikumidega seotud süüteod .....
- süüteod omandi vastu .....
- süüteod vara vastu .....
- süüteod riigikaitsevõime vastu .....
- avaliku korra vastased süüteod .....
- avaliku võimu vastased süüteod .....
- tulirelva ja laskemoonaga seotud süüteod .....
- liiklussüüteod .....

5) Kui pikk on teie karistusaeg:

- kuni üks aasta .....
- 1-3 a .....
- 3-5 a .....
- 5-10 a .....
- 10-15 .....
- 15-... .....

6) Kas leiate, et teile määratud karistusaeg on proportsionaalne teie poolt toime pandud kuriteoga:

- Leian, et toime pandud kuritegu on määratud karistusajaga proportsionaalne .....
- Leian, et on tehtud ülekohut ja toime pandud kuritegu vääriks leebemat karistust .....
- Ei oska öelda, ei tunnista end süüdi .....

7) Millist õigushüve vangistus teie arvates kõige rohkem piirab:

- Õigust suhelda lähedastega .....
- Õigust töötada .....
- Õigust haridusele .....
- .....

8) Teie isiklik hinnang vangistuse eesmärgile:

- Suunata isikut sellisele käitumisele, et ta peale vabanemist ei paneks toime uusi kuritegusid .....
- Kaitsta õigus-ja ühiskonda edasiste kuritegude eest
- Karistada isikut .....
- Parandada ja ümber kasvatada isikut .....

9) Kas leiate, et praegune vanglakaristus loob eeldused, et vabanedes olete võimeline lahendada probleeme ja konflikte ilma kuritegusid sooritamata?

- Jah .....
- Ei .....
- Ei oska öelda .....

10) Kas vangistus on muutnud teie suhtumist kuritegude toimepanemisse? Kuidas?

- Jah .....
- Ei .....
- Ei oska vastata

.....
 .....

11) Kas teate, mis on individuaalse täitmiskava(ITK) eesmärk teie vangistuse jooksul?

- Jah .....
- Ei .....

12) Kui vajalikuks peate enda hõivatust vangistuse ajal? Põhjendage.

- See on vajalik .....
- Ei pea vajalikuks .....

.....
.....
.....

13) Kas õpitate või töötate hetkel?

- Õpin .....
- Töötan .....
- Ei õpi ega tööta .....

14) Kas osaldate või olete osalenud vanglas korraldatavates sotsiaalprogrammides?

- Jah .....
- Ei .....

Põhjendage:.....
.....
.....

TÄNAN VASTAMAST, TEIE VASTUSTEST OLI PALJU ABI!